

nibus albescent; multo magis juvenum mors nigra est, id est obscura, ignorans, caeca, confusa. Septuaginta vertunt, *zava*, id est amentia, stultitia. Noster melius vertit *voluptas*, haec enim sunt duo vitia juventutis, scilicet stultitia et voluptas: stultitia nascitur ex inesperienza et imperitia, voluptas ex fervore sanguinis et flore etatis. Est catachresis—voluptas enim vocatur *juventus*, cuius quasi propria est voluptas, cum qua instar aurora transit et evanescit juxta illud *Osee x, 1*: «Sicut mane transit, supertransit rex Israel.» Hinc Varroni *adulescentiari* idem est, quasi *lucuriari*, teste Nonio, cap. 1; et Terentius in *Adelphi*. «Crede mihi, ait, non est facinus adolescentium scortari.»

Per hoc taxat duo primaria juventutis vitia, scilicet iram in corde, et malitiam, vel, ut Ambrosius legit *neguinitatem*, Arabicus *iniquitatem*, id est libidinem in carne. Precipua enim carnis malignitas est libido, ait Olympiodorus et Thraumatagus, sub quibus cetera omnia comprehendit: ira enim est filia superbiae et mater invidia; libido filia est gula, et mater acedia; utraque oritur ex calore et ardore etatis juvenilis: hic enim calor juvenem excavat, et praecipitem agit in voluptates et vitia, ac praesertim in iram et appetitum vindictae, ac libidinem. Audi S. Hieronymum: «In ira omnes perturbationes animi comprehendit, in carnis malitia universas significat corporis voluptates. Sic ergo, inquit, bonis sensu hujus frueri, ne aut desiderio, aut carne delinquas. Relinque antiqua vitia, quibus in adolescentia tua vanitati stultitiaeque servisti, quia juvenis insipientiae copulata est (1).»

Similia habent Olympiodorus, Hugo, Glossa et Ferrus quem audi: «Ne tristitiae vexetur, neve adversis frangatur, sed assuescat non irasci et indignatione vinci, ubi viderit omnia pessime geri; si quid viderit triste, sciat pertinere ad mundum, sicut alios invidere, ipse nolit perdere juvenam vitam.» Omnes enim passiones sunt in appetitu inscibilibi, ubi praesidet ira; vel in concupiscibili, ubi praesidet amor et libido, atque amor suscitatur iram, ut impedimenta quae eum venant frui bono amato, disjiciat. Hinc illud Luciani in *Dial. Moxe*, et *Moria*: «Irae di sunt, qui amant;» et illud Aristotelis, II *Rhetor*, cap. xii: «Juvenes, ait, omnia nimis amant, nimis odent; ad risendum apti sunt, aculeaque irae, potentesque appetitiones sequi.» Quocirca, in emblematis juvenes pingitur ut juvenis animosus, diversis coloribus amictus, floribus coronatus, manu spargens nummos; ad latus si-

(1) Maurer, et anose indignationem a corde, animo tuo, et transire fac, avertit matiam a corpore tuo, et quicquid incedendum, molestum et noxium corpori tuo est, ab eo avertit; nam adolescentia et juvenis sunt habitus. Sed praestat sequi D. Hieronymi sensum, ut scilicet ira sit animi impetus juvenis quo elerescencia, malitia vero carnis voluptas, non libido.

nistrum astat ei canis venaticus, ad dextram equus phaleratus. Nam, ut ait Horatius *De Arte poetica*:

Gaudet equis caibusque et aprici granie campi,
Cereus in vitium flecti, montibus asper,
Ullian tantus provisor, prociq; aris,
Salsinis, cupidiisque, et amara reliquere perarum.

Denique adolescentia et voluptas vana sunt, quia utraque instar floris cito deflorescit, marcescit, corrumpitur, evanescit; unde poetae adolescentiam vocant *florem marcescentem*, praesertim dum nequiter, id est luxuriose, vivit, juxta illud:

Nequitia est, quae te non sinit esse senem.

Per *malitiam* enim nequitia, puta libido accipitur; licet Campensis pro *malitiam* vertat, *molestiam*; melius *Figurina*, *vilitatem*. Unde Thraumatagus vertit, *molestus est intemperantia, libido autem et spurcicia danavum et injuriam corporibus nostris afferunt. Adolescentiae comes est insipientia, insipientia vero ducit ad interitum.* Vere Cicero, lib. I *De Legibus*: «Ab ea, inquit, quae penitus in omni sensu implicata insidet, iudicatrix boni voluptas, malorum autem omnium mater.» Et lib. *De Senectute*: «In voluptatis regno virtus non potest consistere.» S. Chrysostomus apud Antonium in *Melissa*, part. II, cap. xx: «Ira, inquit, et cupiditatibus facilius juvenes decuntur et vincuntur; quare majorem quamdam custodiam requirunt, ac frenum durius.» Ibidem Nazianzenus: «Juventus, inquit, est temporis aetas.» Et S. Basilus: «Juventus est levis, et ad improbitatem proclivis; cupiditas effrenata, belluarum ira, temeritas, injuria et inflationes, magnique spiritus congenita et coalita mala, juvenutis haec sunt; invidiae adversus rem excellentem, suspiciones de familiaribus. Denique malorum tanquam examen juvenuti connexum et copulatum est, quorum omnium fructum necesse est in subjectis redundare, propterea quod magistratum vitam subjectis importent calamitatem.» Porro de voluptate juvenutis illecebra ita censet S. Ambrosius, lib. IV in *Lucam*: «Quasi clavis sulcigitor anima corporeis voluptatibus, et cum semel adhaerit cupiditatibus, demersa terrenis difficile in altum potest revolare.» Nervosius S. Augustinus, lib. XIV *De Civitate*, cap. xvi: «Haec (libido) nisi non solum totum corpus, nec solum extrinsecus, verum etiam intrinsicus vindicat, affectum cum commovet hominem, animi simul affectum cum carnis appetitu conjuncto atque permixto.» Hoc significat illud *Gen. vi, 3*: «Non permanebit spiritus meus in homine in aeternum, quia caro est.» In quae verba scribens S. Chrysostomus, hom. 22 in *Gen.*: «De illis, inquit, dictum est, quod ipsi sint carnes, nam licet animam rationalem habere potiore sui partem, perierat tamen vivebant sine ratione, ac si sola carne contentarent.» Vide S. Gregorium, lib. VI in *I Reg.*, ubi

Agger ait: «Caro homo efficitur, quando sensui carnis ratio subjungatur.» Et Cyprianus, *De Bono pacitatis*: «Impudicitia obscenum ludibrium reddi ministris suis, nec corporibus pareens, nec animis, totum hominem suum sub triumphum libidinis facit.» Et Lactantius, lib. VI, cap. xxvii: «Mens inquinatur contagione impudici corporis.» Haec rationis cum juvenili appetitu, sive spiritu et carnis, vel mentis et concupiscentiae luctam representantur veteres per Herculem cum Antheo, id est contrario vel adversario luctantem. Hercules enim rationis, mentis et spiritus est symbolum; Antheus vero corporis. Hercules pectus sapientiae est sedes atque prudentiae, quibus perpetua est cum appetitu et voluptatibus pugna: semper enim appetitui rationi obstitit, nec potest ratio superare, nisi corpus ita in altum et procul ab terrenarum rerum intuitu extulerit, ut pedes, hoc est affectus, nullum amplius fomentum a tellure accipiant, imo cupiditates et affectus, qui terre sunt filii, prorsus interficiant. Quo de genera mortis loquitur S. Paulus, *Coloss. iii*, cum ait: «Mortui estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.» Et David *Psal. cxvi*: «Pre-

tiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus.» Et Servator ipse: «Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum afferit.» *Joan. xii, 24*. Et haec est omnium victoriarum praestantissima. Unde in Scipionis Afferici tunulo legitur hic elegantissimus versiculus:

Maxima castarum victoria victa voluptas.

Et Boetius hoc ipsum Herculis factum celebrans ait: «Superata tellus sidera donat.» Porro Fulgentius in *Mythol.* et Boccacius in *Genealog. Dier.* lib. I, cap. v, tradunt Antheum fuisse terrae filium, quem scriptus a se prostratum, robustiorum resurgere carnis Hercules, advertens quod e terrae contactu vires recuperaret, jam fessum unis in altum extulit, ibique tandem tenuit donec exspiraret. Fulgentius per Antheum accipit libidinem, quae ex sola carne nascitur, quae tacta, etsi fessa sit, resurgit. Verum ab homine virtuosae castoque, carnis denegato actu superatur. Anthei meminit S. Augustinus, in lib. *De Civitate*, eumque vixisse tradit regnante Argis Damo et Eusebio, in lib. *De Praepar. Evang.*

CAPUT DUODECIM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Graphice et ingeniose per varia symbola et aenigmata depingit arumnas senectutis et mortis, ut vis impellat juvenes ad sperandas voluptatum vanitates, et sectandam veritatem, verumque Dei cultum, antiquam adolescentiam senectute commendant. Unde concludit vers. 13: Deum time, et mandata ejus observa: hoc est enim omnis homo. Est ergo hic elegans aenigma senectutis et aegritudinis, in quo per 21 symbola notantur 21 defectus, arumnae et vitia senectutis. Primus est, vers. 1, afflictio ex morbis variis; secundus, displicentia et tardum rerum omnium; tertius, vers. 2, quod celestes motus et influxus destitunt senes; quartus, continua distillationes et catarrhi; quintus, vers. 3, custodiam, id est sensuum defectus; sextus, mutatio virorum fortissimorum, hoc est erurum et tibiarum; septimus, minutio molentium, id est dentium; octavus, caligo videntium per foramina, id est oculorum; nonus, vers. 4, exilitas vocis ex osiorum in plateis, id est arteriarum in pectore constrictione et clausura; decimus, tenuitas somni et nocturna vigilia, ut ad vocem avis cogitent; undecimus, defectus aurium et auditus; duodecimus, vers. 5, timor, paavor et stidor; decimus tertius, canities similitis amygdalo floribus candescenti; decimus quartus, tumor ventris, pedum et erurum instar locustae; decimus quintus, fastidium cibi, cuius oreum excitat capparitis; decimus sextus, abitus ex vita, quod scilicet mori illi in domum aternitatis suae; decimus septimus, funus quod communis amicorum planctu celebrabitur; decimus octavus, vers. 6, ruptura funiculi argentei, id est contractio medullae spinosae dorsi; decimus nonus, recursus vitae aeternae, id est contractio meningis, sive involucri cerebri; vigesimus, contractio hydrae super fontem, id est, venarum et sanguinis ex feore prodentium; vigesimus primus, contractio rotae super cisternam, id est, capitis ex corde spiritus haurientis. Porro haec vitia et arumnas senectutis in omnibus quidem senibus locum habent; unde et de omnibus hic agitur, maxime tamen de iis qui in juventute per symposia et libidines juveniles spiritus et vires exhaustaverunt. Hinc enim nocens juvenutis haurit per morbos senectutis. Unde de iis totum hoc caput accipit Osorius. Hinc et novuallu illud applicat Salomoni, quasi ipse hic senis sui arumnas describit, ex libidinis adolescentia. Vere Cicero: Libidinosae intemperantiae effectum corpus tradit senectuti. Aristoteles quoque, lib. VI *Histor. Animal.* cap. iv, et lib. *De Longitud. et Brevit. vitae*, ac *Plinius*, lib. X, cap. xxxv, docent animalia saluata et in venerem prona brevis esse aevi. Igitur dicas hac gule et luxuria juvenutis damnata*

describit; ut virum enim luxuriosorum corpora esse turida, frigida, macilentia, marcida, morbida, mortifera, cerebro mentisque minui, ac laborare epilepsia, oculis obtenebrari, palpebras pilosque defluere, custodes domus, id est sensus omnes hebetari, laborare pituita et catarrhis; iisdem dentes laxantur et decidunt; videm exurgunt ad vocem volueris, id est, pro doloribus levis parvique sunt somni, minimeque sonitu evigilant; obsurdescunt filie carminis, id est aures et auditus eis obtunduntur; floret amygdalus, id est cito canescunt; impinguatur locusta, i. e. tuncescunt cruribus et ventre; dissipatur capparitis, i. e. perit omnis appetitus; pleni sunt nausca, tadio, fastidio. Audi Boetium, III De Consol. prosa 3: Quid de corporis voluptatibus loquar, quarum appetentia quidem plena anxietatis, satietas vero penitentiae? Quantos illa morbos, quam intolerabiles dolores, quasi quemdam fructum nequitiae fruentium solent referre corporibus? Tristes vero esse voluptatum exitus, quisquis reminisci libidinum suarum volet, intelligit. Et S. Chrysostomus, homil. Quod nemo laeditur nisi a seipso: Qui in libidine, inquit, vitam ducunt, resoluta quidem corpora et omni cera molliora circumferunt, atque agmine quodam infirmitatum repleta; quibusque ad cumulum malorum, podagrae timor, et immatura senectus succedit, et est eis semper vita cum medicis et medicamentis.

istiae, senium, agonia et mors hominis representant senium, casum et occasum regni et reipublicae, vel urbis, aut orbis totius. Unde Hebraei censent hic per enigmata describi excidium Hierosolymae illatum per Chaldaeos et Romanos. Thaumaturgus vero, S. Athanasius in Synopsi, in Ecclesiaste, et Richardus de S. Victore, tract. De Medicandis plagis, quae circa finem mundi evenient, censent hic describi excidium orbis, ac plagas mundi ultimas, signaque praevia iudicio extremo: imo utrique censent hunc esse sensum litteralem; sed revera est mysticus, ut patet inveniendi. Rursus per senium et mortem accipias quamlibet vitam difficultatem et arduam, sive a Deo, sive ab homine immisam, tum publicam, tum privatam, quae bene operandi facultatem homini adimit; ac praevide suadet hic Salomon, ut ante eam homo operetur quidquid boni potest, itaque sibi suae aeternae salutis tempestive consulat, et prospiciat.

topologie, senium et mors naturalis hominis representant senium et mortem spiritalem peccatoris, dum per peccatum spoliatur gratia, qua lux est et vita anima, omnibusque anima potentis et viribus suavitatis et laeditur: ac multo magis dum per mortem ex hac vita abiiit in mortem secundam gehennae, ubi omnibus corporis et animae membris miserrime excruciat et dilaniatur. Hoc ergo enigma est schema animae peccatricis et damnatae. Ita S. Hieronymus, Albinus, Olympiodorus, Hugo et ceteri.

1. Memento Creatoris tui in diebus juventutis tuae, antequam veniat tempus afflictionis, et appropinquent anni, de quibus dicas: Non mihi placent: 2. antequam tenebrescat sol, et lumen, et luna, et stella, et revertantur nubes post pluviam: 3. quando commovebuntur custodes domus, et mutabunt viri fortissimi, et otiosae erunt molentes in minuto numero, et tenebrescent videntes per foramina: 4. et claudent ostia in platea, in humilitate vocis molentis, et consurgent ad vocem volucris, et obsurdescunt omnes filiae carminis. 5. Exelsa quoque timebunt, et formidabunt in via, florebunt amygdalus, impinguabitur locusta, et dissipabitur capparitis: quoniam ibi homo in domum aeternitatis suae, et circumibunt in platea plangentes. 6. Antequam rumpatur funiculus argenteus, et recurrat vita aerea, et conteratur hydria super fontem, et confringatur rota super cisternam, 7. et revertatur pulvis in terram suam unde erat, et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. 8. Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, et omnia vanitas. 9. Cumque esset sapientissimus Ecclesiastes, docuit populum, et enarravit quae fecerat: et investigans composuit parabolas multas. 10. Quaesivit verba utilia, et conscripsit sermones rectissimos, ac veritate plenos. 11. Verba sapientium sicut stimuli, et quasi clavi in altum defixi, quae per magistrorum consilium data sunt a pastore uno. 12. His amplius, fili mi, ne requiras. Faciendi plures libros nullus est finis: frequensque meditatio, carnis afflictio est. 13. Finem loquendi pariter omnes audiamus. Deum time, et mandata eius observa: hoc est enim omnis homo: 14. et cuncta, quae fiunt, adducet Deus in iudicium pro omni errato, sive bonum, sive malum illud sit.

1. MEMENTO CREATORIS TUI IN DIEBUS JUVENTUTIS TUAE, ANTEQUAM VENIAT TEMPUS AFFLICTIONIS, ET APPROPINQUENT ANNI, DE QUIBUS DICAS: NON MIHI PLACENT. — Pro tempore juventutis tuae, hebraice est.

tempore electionum tuarum, id est tempore electionis et florulentissimo, puta tempore juventutis, quo profunde optima tibi eligenda sunt. Hebraei totum hoc caput accipiunt de Judaes, eorumque captivitate tum Babylonica, tum Romana, eisque singula sigillatim adaptant. Audi S. Hieronymum avers. 9 cap. preced. hinc et sequentia omnia ex Hebraeorum sententia hinc adaptantem: « Lætare in juventute tua, o Israel, et fac illa, vel illa, de quibus jam dictum est, antequam captivitas adveniat, et a te tunc honor recedat et gloria, et iudices et sancti tui, (quos in sole, et luna, et stellis intelligi volunt) auferantur a te; antequam veniat Nabuchodonosor, sive Titus Vespasiani filius, accitus a prophetis, et eorum vaticinia compleantur. In die qua angeli templi praesides recedent, et turbabuntur robustissimi quique in exercitu tuo, et otiosa erunt eloquia magistrorum, et prophetae, qui de cœlis solebant visionum suarum lumen accipere, contenebrescent; quando claudentur templi januae et humilabitur Jerusalem, et Chaldeus veniet quasi canis volucris, ita Jeremie vocibus prophetatus; et conticescent filiae cantium in templo psallentium chori; illo tempore, quando advenientes Hierosolytam, ipsi quoque hostes Dei pertimescent magnitudinem, et in via dubii, Sennacherib interitum formidabunt. Hoc enim dictum putant, et ab excelsa timebunt, et formidabunt in via. In illis diebus florebunt amygdalus: ille baculus et virga, quam Jeremias in prophetia suae vidit exordio; et impinguabitur locusta, Nabuchodonosor cum suo exercitu; et dissipabitur capparitis, amicitia Dei cum Israel. » Et paucis interjectis: « Lætare ergo, Israel, in juventute tua, antequam rumpatur funiculus argenteus, hoc est, donec gloria vestra vobiscum est; antequam recurrat vita aurea, id est, antequam aera testamenti auferatur: priusquam conteratur hydria ad fontem, et convolvatur rota super lacum, id est, donec intra Sancta Sanctorum praecepta legis, et Sancti Spiritus est gratia, et antequam revertaris in Babylonem, unde in lumbis egressus es Abrahæ, et incipias in Mesopotamia conteri, unde et quondam profectus es, omnisque gratia prophetiae, qua quondam foetas inspiratus, revertatur ad datorem tuum. » Verum haec judaica sunt, et aliena a litterali genuinoque sensu.

Rursus Thaumaturgus et Richardus de S. Victore, tract. De Fine mundi, putant hoc enigmatè describi excidium orbis, ejusque plagas et signa praevia iudicio extremo. Audi Thaumaturgum: « Operere pretium igitur ut, cum adhuc sis adolescens, Deum timeas, priusquam miseris abjiciare, veniatque magnus ille et terribilis dies Domini; quando, neque sol, neque luna, neque stella aliae ultra fulgebunt. Movebuntur autem supernae virtutes, angeli custodes mundi in tempestate eturbatione illa universi. Ita ut quiescant tunc tam viri potentes quam mulieres operariae, et fugiant in tenebrosa domiciliorum penetralia clausis ja-

nuis omnibus; et si qua molendo occupata prohibita fuerit timore nimio, graell vocibus, ut avicula parva clamabit, Omnes autem impure mulieres in terram cadent; similiter et civitates, et illarum sanguinarii magistratus vindictam superne expectabunt, urgente acerbissimo eruentissimoque illo tempore, quod erit ut amygdalum florens. Tunc ita frequentia aderunt supplicia, sicut multitudine locustarum advolantium; et ita e medio abjiciuntur peccatores, ut nigra despicatissimaque capparitis. Et bonus quidem vir in domum suam aeternum gaudens proficiet; improbi vero omnia suo luctu complebant, neque illis repositum argentum neque probatum aurum proderit. Magnus enim fons comprehendit omnia, quousque apud puteum stent hydriae et vehiculum rote, quam contingit quandoque confingi. Cum igitur cessabit cursus temporum pro rotam, et vitae per aquam signatus, et praeterit seculum urnam grons, et jacuerint homines super terram: tunc erit una salus, si agnoverint animae conditorum suum, et ad eum revolerint. » Hoc sensus commodus est, sed mysticus; quare eo ut tali uti possunt concionatores in Adventu, cum agunt de fine mundi dieque iudicii. Sensus ergo literalis est de ærumnis senectutis, agoniae et mortis, uti docent S. Hieronymus, Albinus, Lyranus, Hugo, Dionysius, Cajetanus, Vallesius, Sacra Philos. cap. LXVI, et ceteri omnes, uno excepto Olympiodoro. Plane enim verba significant hic moneri juvenes, ut juventutem recte et sancte in Dei creatoris metu cultique transigant, antequam obrepant senectus et mors. Sensus ergo est, g. d. Adolescens, qui in flore et vigore es aditus, blanditur tibi voluptas, sollicitat Venus, instigant socii, titillat caro, impellit daemon: quare ne is succumbas, et te ipsum perdas, memento Creatoris tui, quod scilicet Deus sit tuus creator, in ejus creatura, quae totum suum esse, quantum quantum est, debet Creatori, ab eoque tota pendet tam in esse, quam in conservari: sicut enim radius pendet ab assiduo influxu solis cum assidue produentis, sic et creatura pendet ab assiduo influxu et continua quasi productione Creatoris, adeo ut si Deus hunc influxum subtraheret, creatura in suum nihilum, ex quo a Deo per creationem educta et producta est, illico recideret et relaberetur, sicut radius abeunte sole illico perit et evanescit. Conservatio ergo creaturae est continuatio creationis, et continua quasi ejus creatio. Si igitur, homo, creatura Dei es, memento te totum, quantus es, Dei esse, non tuum, non parentum, non alterius creaturae. Redde ergo Deo quod suum est, redde te ipsum, ut illum velut creatorem agnoscas, veneris, ames, colas, ejusque voluntati et legi per omnia obedias; ipse enim tuus erit iudex, ac si ei servieris, caelestem conferet gloriam; sin creaturam Creatori praeposueris, ipse hanc sui injuriam meritis ignibus in te ulciscetur. Itaque Creatoris nomen habet emphasisin; creationis enim titulus a crea-

tura exposcit et extorquet ut Deo creatori suo vult plene absolutio sui hero et domino prestet canem submissione, reverentiam, amorem, observantiam, timorem, fidelitatem, spem, obedientiam. Quæira Moses exiter postulatam cum Israel: « Deum, inquit, quite genuit, dereliquisti, et oblitus es, Domini creatoris tui. Vidit Dominus, et ad iracundiam conpositus est. » Deuter. xxxii. 18. line pro creatoris Septuaginta verbum *scilicet*, id est *quis qui creavit*; pro quo Complutenses legunt *scilicet*, id est *possessoris*, iuxta illud Moysi ad Israel: « Numquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, et fecit, et creavit te? » Deuter. xxxii. 6. Pro creatoris tui, hebraice est *בְּרֵאשִׁית בִּרְעוּךָ*, id est creatorum tuorum in plurali, id est creatoris tui: hebraei enim de Deo in plurali loquuntur reverentiam et honoris causa, utque inuauit pluralitatem personarum in eadem numero deitate. hebraei in *Midrash*, sive Glossa, nomine R. Akabina, per metathesin transponendo literas, cabalisticè sic legunt et exponunt: *Primo*, memento בְּרֵאשִׁית *hebraice*, id est fosse tue, puta sepulcri tui, quod scilicet in hoc a verbis sis excedendus: dum ergo lacte matris, memento sepulcri et verminum qui te corrodent. *Secundo*, memento בְּרֵאשִׁית *hebraice*, id est putei tui, unde es exsitus, quod scilicet in fetido matris utero ex villi spurcoque semine sis formatus: sis discite humiliare, carnalia spernere, cœlestia ambire, ac ad Deum anhelare, ac sapientiam, virtute et meritis parabis tibi sanctam iudicandamque senectam. Nam, ut ait S. Ambrosius, lib. 1. *Hexam.*: « Senectus ipsa in bonis moribus dulcor, in consiliis subtilior, ad constantiam subeunda: mortis potior, ad reprimendas libidines fortior. Infirmas corporis, sobrietas mentis est. »

IN DIEBUS JUVENTUTIS TUE. — Semper quidem meminisse debemus dei creatoris, sed maxime in juventute, tum quia juvenus cœca est, et immemor Dei, utpote voluptatibus addicta; tum quia a juventute pendet reliqua vita: quales enim sumus juvenes, tales erimus et senes; tum quia nulli in juventute premature moriuntur, quia mors ita prævolat, ut alias sæpe retibus autovertat; in quas proinde si memoria Creatoris allertat, prorsus auferetur. Sapienter Seneca, lib. *De brevitate*, cap. iv: « Non pudet, inquit, te ad reliquias vite tibi reservare, et id solum tempus bonæ menti destinare, quod in nullam rem confiteri possit? quam serium est tunc vivere incipere, cum desinendum est! Quæ tam stulta mortalitas oblitio, in quinquagesimum et sexagesimum annum differre sana consilia, et inde velle vitam inchoare, quo pauci perduxerunt? »

ANTEQUAM VENIAT TEMPUS AFFLICTIONIS TUE. — *Syrus*, *dies malorum*; *Arabicus*, *dies mali tui*; *Figurata*, *tempora periculosa*; *Septuaginta*, *dies malitiae*; *Thaumaturgus*, *prorsusquam miseris obijciatur*; *Compensis*, *antequam veniant dies pleni malis*, puta tempus sequi et mortis, quando Deo deo deo deo deo deo deo daturus es rationem, et pro meritis, vel pra-

mia, vel supplicia aeterna receptorus. Senectus enim est tempus afflictionis, quia mille morbis, heudis et ærumnis est obnoxia; unde illud: « Senectus ipsa morbus est, » isque incurabilis, et ut ait Nazianzenus in *carmine De Morbo*: « Senilis gravior est scopulis, » imo Ætna, ait *Cicero*, *De Senect.* Audi Nyssemum in *funere Pulcheria Augustæ*: « Sed forsitan angit te, quod ad senectutem (Pulcheria) non pervenit. Quid vero, die mihi, pulchri omnis in senectute? an pulchrum putriscere ac fricare oculos? corrugari genas? et ex ore defluere dentes, et lingue bullitiam ingenari? manibus subtremsore? ad terram incurvari? titubare atque subclaudicare pedibus? duobus laniti? desipere corde ac delirare? voce absurda et inepta pronuntiare? » Et S. Augustinus, lib. *De Catech. rud.*: « Cum homines, inquit, sibi optant senectutem, non aliud optant nisi longam infirmitatem. » Et Innocentius III. Pontifex, lib. 1. *De Contemptu mundi*, cap. ix: « Si quis, ait, ad senectutem processerit, statim cor ejus affligitur, et caput concutitur, languet spiritus, et fetet anhelitus, facies rugatur, et statura curvatur, et edugant oculi, et vacillant articuli, naves effluunt et crines deluunt, tremat tactus, et deperit actus, dentes putrescunt, et aures surdescunt. Senes facile provocatur, difficile revocatur, cito credit et tarde discedit, tenax et cupidus, tristis et audax, velox ad loquendum, et tardus ad audiendum; laudat antiquos, spernit modernos; vituperat presens, commendat preteritum; suspirat et anxialur, torquet et infirmatur. » Hinc senectus a philosophis vocatur *hiems ætatis* et *fine vite*. Solon enim, rogatus « quid esset senectus, » respondit: « Est hiems vite. » Et Crætotheses apud Phavorinum ut ætatis partem vigentem (adolescuntiam) esse ver; eam autem partem, que vigori et flori succedit (virilem ætatem) esse æstatem et autumnum; senectutem vero esse hiemem. Ita Maximus, *serm.* 41, ubi et citat Gorgiam, qui rogatus qua ratione ad longam vegetamque senectam pervenisset, respondit: « Nihil unquam ad voluptatem edens, neque faciens. »

ET APPROPINQUENT ANNI, DE QUIBUS DICAS: NON MIHI PLACENT. — Id est, qui mihi displicent, quia senium adducit bedium, tarditatem, oblivionem, incuriam, molestiam, ut omnia que prius erant voluptati, jam fastidium et dolorem creent, ad proinde vere senem segnem et senioresem segnorem vocare queas; quare tunc virtutis et utilitatis labores, quos in juventute neglexisti capessere non voles, nec valebis, imo ob inolitam voluptatum consuetudines a peccatis virtutibus tuæ avelli non poteris, uti pulchre docet S. Basilus, homil. 4 *De Penit.* Unde Campensis verit, *antequam veniant anni, quibus nihil licet boni facere*. Hinc senex omnibus, ac imprimis sibi ipsi esse ori, tedio, fastidio, quia senes sunt morosi, anxii, difficiles, suspicaces, iracundi. « Senium, ait Nonius, est tedium, et odium dictum a senectate

quod senes omnibus odio sint et tedio. » Audi Hippocratem et Galeum in *Aphorismis*. *Comment.* III, 31, octodecim senectutis regridines, singula membra infestantes, enarrantes: « Senibus sunt spirandi difficultates, distillationes cum tussi, trinitus stillicidia, arine difficultates, articularum dolores, renum passiones, vertigines apoplexia, mali habitus, purilus totius corporis, vigilie alvi, oculorum et narium humiditates, visus obtusus, glaucodines, auditus graves. » Addit *Comment.* II, 39, 40: « Raneodines, nephritis, podagra, morbi articulares, coxendicium dolores, et que laxiori intestino, ac spleni frigida sunt dispositiones, et præterea crebri anhelitus, quos Greci asthmata vocant, tusses, dorsi curvationes, recurvationes et obliquationes, demum quascunque alia morborum genera ex frigidis humoribus ortum habent. »

vide Stobæum, pag. 2, *serm.* 117, cuius titulus est: *Vituperium senectutis*, ubi has philosophorum decagones citat: Antiphonis: « Senectus est velut ara quedam malorum: ad ipsam enim omnia confugisse videtur est; » Philonem: « Ubi senem videris aut amum aliquam, statim scias quod male habeat; » Euripidis: « Quid aliud est vir senex, quam vox et umbra? Nos senes aliud nihil quam turba sumus, et figura tantum somniorumque simulacra serpinus; mens autem non est amplius, putatur vero non recte sapere. » Etas longa paritægritudines infinitas; Herodoti: « Ego vero imbecillis et incurvus sum: senectus enim nos detrahit, et velut umbra assistit; » Menandri: « Molestum est animal senex demi manens; » Sophoclis: « Nihil non mali senectate longe inhaeret, mens vana, opera inutilia, curæ supervacue: senectus morosa est, querula, et pro minimis rebus anxia; » Mimæzini: Tiflono Jupiter multum immortalæ dedit senectam, que vel tristi morte magis est timenda; » Democriti: « Senium commoda imperfectio est: omnia habet et omnibus indiget; » Phavorini: « Longo tempore multum laboris accrescit; » Junci: « Jacet senex resolutus ætate, cibi potusque abstineas, inanimabilis, nulla re eum juvenitatis fruens: molestias vero nimis percipiens. Si quando autem in forum progredi ausus fuerit, videntibus movet, videus obtuere se conatur, concidens, de latere in latere titubando transilire: quin etiam communem civitatis aerem ledere ac inficere dicitur. Nec si in monitione sit inter tribules redierit, neque magis balium genere potest, tum propter impedimenta jam dicta, tum quia gibbosus, rugosus, deformis et invalidus est. Animo autem, ut proverbium habet, reputatus est. In militia vero quid opis est referre, quam sine omni munere et auxilio reliquitur? Non pedes, non equus constituitur, neque remex aut miles in navi. Nam vel scdere colum, imo jacere etiam non sine labore potest, tum coangusta et mors sit, et jamjam intra fores suas

ipsum ducat. » Unde concludit: « Senecta est ziga malorum. » His adde versus C. Laberii:

Uti hebetæ serpens vitæ arboreas necat:
Ita me vetustas amorem amorem necat.
Septuaginta similibus, ubi nisi nosset necat.

Et Coniuc:

Ad senectam, ut ad elocum mala cuncta conflant.
Senex cum extemplo est, jam non sentit, nec sapit.
Senex quoque curis impar est levissimus.
Senex vivendo multa que non vult videt.
Senex ad rem, quam scit est, alienator.
Senes duos videtur esse potest senex.
Supresse senes hanc potest laboribus
Suprema vita hanc præterit, sed curat.
Veteres triemes latus objecta occupant

2. ANTEQUAM TENEBRESCAT SOL, ET LIMEN, ET LUNA, ET STELLÆ, ET REVERTANTUR REBUS POST HEAVIAM. — Te et lumen exegit habet; explicit enim quomodo tenebrescat sol, luna et stellæ, quia sollicitæ coram lumen scilicet et moribundum obscuratur et tenebrescat. S. Hieronymus hæc refert ad finem mundi et diem judicii: tunc enim « sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, et stellæ cadent e caelo, et virtutes eorum commovebuntur. » *Matth.* xxix, 29; ac « sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem: antequam veniat dies Domini magnus, et horribilis. » *Joel*, ii, 31. Sic et Thaumaturgus, Olympiodorus, Cyrillus, *catech.* 13, et exactissime Richardus de S. Victore, lib. *De Fine sæculi*, qui singula, que hic dicuntur, diei judicii apposite applicat: qui rursus cum Thaumaturgo per siderum observationem accipit pestem, que inter alia signa prævidi iudicio a Christo predicta est, *Matth.* Verum inclusidem differtioris et ceteri hæc referunt ad tempus sanii et mortis, cuius hic etiam seq. vira est hypothesi et representatio: sanibus enim caligant oculi, et hebetatur visus, ut eis solis lux, æque ac lune et stellæ cadent, obscuratur et tenebrescat videntur. Est hypallage, sol enim in se semper lucidissimus nunquam tenebrescat, sed tenebris sanium oculis tenebrosus videtur: quia ipsi per internas oculorum tenebras internamque caliginem ætatem, ideoque caliginosum censeant, et quia solis omniumque astrorum illuminatio usque eis interceptur ac perit: imo senes per debilitate visus, deficientibus spiritibus opticiis, sive visivis, eorum luce in anibus non valent sustinere. Ita flebræ, Lyranus, Dionysius, Theodamas et communiter alii. Quia et Chaldaeus qui sic verdit: « Antequam mutetur splendor glorie: facia tuæ, qui assimilatur soli; et lumen oculorum tuorum antequam obscuratur, et decet maxillam tuam antequam obtenebretur; et pupilla oculorum tuorum, qui assimilatur stellis, antequam extinguantur: per pupillam oculorum tuorum sillabunt lacrymas, nubes post pluviam. »

Huc pertinet adagium Arabum, *cent.* 4, *num.* 41: « Accende lucernam tuam ante tenebras, id est,

illumina te operibus bonis antequam superveniat tibi mors. » Et num. 23 : « Nata in aqua ante vesperam, id est, purificatione penitentia ante migrationem e vita. » Et *cen.* II, num. 45 : « Cogita ingressum tuum in hunc mundum et egressum tuum ex ipso, quia tu de nihilo factus es homo, et momento fies tanquam non fueris. Item considera qui fuerint ante te reges, prefecti et nobiles; considera quomodo migrarint ex hoc mundo: tu vero sicut illi migrabis. » Et num. 33 : « Memento temporis morbi, et senectutis venientis post te: quia sapientia et scientia melior est quam ensis, et scientia excellenter quam opes, » *q. d.* Compara tibi sapientiam ut per eam providere et occurrere possis venienti senectute, mortis iudicio, et aternitati.

Symbolice.
Primo.

Symbolice, R. Salomon ex Chaldaeo *solem tenebrantem* interpretatur de senili et corrugata facie; *lunam* de naribus, quae in senectute propter defectum spirituum lucidorum, et duritiam densitateque cartilagineae, fuliginosae et obscurae sunt, ac minime translucent; lumen de anima, seu mente in discurrendo, ratiocinando, meditando, memorando languente et tenebrescente. Denique *stellas* de maxillis fuscis et denigratis, amissio jam vivido illo, et nitido adolescentiae flore. R. Haccados vero per *solem* accipit cor, quod quasi sol virtutis suae radios in totum corpus diffundit, sed in senibus tenebrescit et deficit; per *lunam* accipit lucidos et vitales spiritus, qui in cordis ventriculo ex purissimo sanguine elaborantur, et universum corpus pervadunt; *lunam* vero cerebrum, quod rotunditate, candore, fragilitate, humiditate commodissime lunae imaginem representat; *stellas* denique corporis sensus tam infernos quam externos, quibus suum quoque cognitionis lumen inest. Haec omnia si languent, si hebescant, si vires, si robur amittant, ac nullum jam aut tenuem homini usum praesent, recte dicas « *solem, lunam ac stellam* tenebrescere. »

Tropologica.
Primo.

Tropologica, senibus tenebrescit et deficit lux mentis et rationis: unde subinde delirant; deficient eis quoque doctores et monitores, quia vix ullus audeat senem docere vel monere. Rursum iugo per tenebras accipit adversa et calamitates, item prolapsum ex vita honesta in vitiosam. Sic et S. Bonaventura, quin et S. Hieronymus quem audi : « Ne, cum peccaveris, occidat tibi sol justitiae meridie, et scientiae lumen intreat, et splendor lunae, id est Ecclesiae, subtrahatur, et stellae occidant, de quibus scriptum est: Inter quos lucetis sicut luminaria in mundo, rationem vite habentes. » *Philipp.* II, 13; et alibi *I Cor.* XV, 41 : « Stella » stella differt in claritate. Antequam revertantur nubes post pluviam: ne prophetae, qui corda credentium suo sermone suisque pluvias irrigant, postquam in imbre suo indignum esse perspexerint, revertantur ad sedem suam, ad eum scilicet a quo missi sunt. » Peccatori enim obrepto Chris-

tus, Ecclesia et sancti, omnisque sapientia, virtus et gratia tenebrosa videntur; quare similis est Harpasta fatuae, de qua scribit herus ejus Seneca, *epist.* 50 : « Haec fatua, inquit, subito desit videre. Incredibilem tibi narro rem, sed veram; non scit esse se caecam; subinde paedagogum suum rogat, ut migret, ait domum nigram et tenebrosam esse. Hoc, quod in illa videmus, omnibus nobis accidere liqueat tibi. Nemo se avarum esse intellegit, nemo cupidum. Creci tamen ducent quae-runt; nos sine duce erramus, et dicimus: Non ego sumptuosus sum, sed urbs ipsa magnas impensas exigit. Non est meum vitium quod iracundus sum, quod nondum constitui certum genus vite; adolescentia haec facit! Quid nos decipimus? Non est extrinsecus malum nostrum, intra nos est, in visceribus ipsis sedet. Et ideo difficulter ad sanitatem pervenimus, quia nos aegrotare nescimus. »

ET REVERTANTUR NUBES POST PLUVIAM (1). — Chaldaeus, *palpebra oculorum tuorum stillabant lacrymas, ut nubes post pluviam;* Campensis, et *caligo obtegat oculos tuos;* Lennius, *caligo et nebula oculorum cum lacrymosa lippitudine.* Thaumaturgus et Richardus de S. Victore, tract. *De fine saeculi*, per *reversionem nubium* accipiunt inundationem maris et fluminum, quae erit praevia iudicio extremo et fini mundi. Magis ad litteram Franciscus Valesius *Sacr. philos.* cap. LXVI, per *nubes post pluviam* accipit juges catharos, ex jugibus stomachi vaporibus generatos, quibus senes laborant ex defectu caloris: debilis enim calor non valet cibos concoquere. Quare illi in cruditates, vapores et fumos abeunt, qui elasi in cerebrum ejus frigiditate, teste Galeno, in pituitam et catharrum resolvuntur. *Nubes* ergo significant vapores, *pluviam* catharos, vapores enim in catharos densantur, et distillant jugiter in senibus, cum juvenes vi roboris, quo abundant, eos desiccant et consumant. Addit Tietelmanus per *nubes post pluviam* significari caliginem, et obvolutionem cerebri post multum aequum humorem stes, spontanei fluxus oculorum nariumque, phlegmatis excretionis, etc. Sic et Vatallus per *nubes* accipit caliginem oculorum, quae solet sequi senium in senibus. Denique moribundi illyriant, adeoque involuntarie morientium lacrymae signum sunt instantis mortis, teste Hippocrate. Pineda, lib. VIII *De Rebus Salomonis*, cap. III, censet Salomonem hic describere suos in senio morbos, quos ex Intemperantissima juvenutis libidine contraxerat, ac hic notare suos frequentes et molestissimos catharos, alterum alteri succedentem, instar nubium revertentium post pluviam, ideoque, ultore Deo, gravi ex molestia diem, obiisse. Verum, ut initio libri dixi, incertum est

(1) Id est, antequam continua molestiarum et morborum successio te fatiget, quemadmodum nubes et imbros tota naturae laetebrem faciem induunt.

qua etate Salomon hunc librum scripserit; praesertim cum in senectute deliravit et luxuriosus idola colerit, cum tamen hic e contrario Dei minus timore et cultum ex professo inculcet: quare ante lapsam, qui configit in senio, haec dicitur videtur: si enim post lapsam in extrema senectute penituisse, utique penitentiae et doloris sui manifesta dedisset signa, quae tamen nusquam est reperire. Ita multi, licet alii aliter sentiant.

Symbolice, Isidorus Clarius *nubes post pluviam* se explicat, *q. d.* Serenum quoque post pluviam creatum senibus, quibus oculi caligant, nubium videtur. Moringus vero per *nubes post pluviam* accipit varios senectutis morbos, sibi vicissim succedentes. Denique Lyranus accipit tribulationem postis super tribulationem senectutis.

Tropologica, S. Hieronymus accipit defectum aeternae: verba ejus paulo ante recitavi. Rursum *nubes post pluviam* sunt minae et supplicia, quae Deus peccatori caeco et ingrato immitit, eo quod pluviam caelestium illuminationum, gratiarum et beneficiorum respuerit, imo iis abusus sit ad suas voluptates contra Deum Deique honorem.

3. QUANDO COMMOVEBUNTUR CUSTODES DOMUS, ET NUBENT VIRI FORTISSIMI, ET OTIOSE ERUNT MOLENTES IN MINUTO NUMERO, ET TENEBSCENT VIDENTES PER FORAMINA. — Pro commovebuntur, Pagninus vertit, *commovebunt se;* Cajetanus et Tigurina, *trument;* Campensis, *debilitati fuerint.* Hebraei, qui consent hic describi excidium Jerusalem per Titum, per *custodes* accipiunt angelos, quorum voces patlo ante urbis excidium in templo audite, dicentium : « Migremus hinc, » teste Josepho, lib. VII *Belli*, cap. XII. Simili modo Thaumaturgus, qui censet hic describi excidium orbis et signa praevia iudicio, per *custodes* accipit angelos mundi presides, de quibus ait Christus : « Virtutes colorum commovebuntur, » *Matth.* XXV, 29. Olympiodorus vero : Custodes domus, inquit, id est prelati et sancti eximii, qui Ecclesiam custodiunt, visis totplagis, ac praesertim Antichristo, trepidabant, aliquid etiam a fide deficient. Verum caeteri omnes censent hic describi aeternas senectutis, praevias morti.

Custodes domus qui?

Resp. pineda.

Secundo.

Vertit.

Queres quoniam sint custodes domus, id est corporis: hoc enim est domus, in qua habitat anima, quae proinde suos habet custodes, qui illam custodiant, ne morbo aut vi ex ea expellatur. *Primo*, Cajetanus accipit memoriam, vigilantiam, et providentiam, haec enim sunt domum, id est corpus custodi a oculi, morborum et hostium injuriis, atque in senibus vacillat et deficit. *Secundo*, Olympiodorus accipit oculos ac vires animae; Moringus, vires corporis: haec enim omnes in corpore, quasi in domo sua morantur. *Tertio*, Hugo accipit vim nutritivam et appetitivam, item nervos et spiritus; R. Haccados, musculos cum nervis, quibus vestiantur et quasi custodiuntur ossa. *Quarto*, S. Hieronymus, Albinus, Glossa et S. Bo-

naventura accipiunt costas et ossa: haec enim ventrem tenerum et intestina custodiunt et vallant, totaque carnem suffulcunt; unde Chaldaeus vertit, *contremiscentes costas.* *Quinto*, Dionysius proprie accipit familiares et domesticos, qui senem et moribundum custodiunt. *Sexto* et magis apposite, Lyranus, Tietelmanus et Vallesius, S. Philo, cap. LXVI, accipiunt omnes senes: omnes enim, sed praesertim oculi et aures, quasi custodes et vigiles exubant, ne quid in corpus noxae ingrediatur, hi pariter in senibus commoverunt, quia hebetantur, laeduntur, deficient, ut res sensibiles vix percipiant et sentiant, usque dolore afficiantur et laedantur. Unde Auctor *Catena Graecae* : « Tunc, inquit, robusti animae sensus praevia exitus angustis fluctuant. » Audi Plinium, lib. VII, cap. I : « Natura nihil hominibus brevitate vite praestitit melius. Hebescent sensus, membra torpent, praemortur visus, auditus, incessus, dentes etiam ac ciborum instrumenta. » Excipit tamen Xenophium musicum, quem asserit 105 annis vixisse sine ullo corporis incommodo; subditque « senes minime sentire pestilentiam. » Porro sensus omnes maxime vigent in capite; in eo ergo sunt custodes domus, puta corporis; hinc Pineda per commotionem custodi domus accipit tremorem capitis, quo laborant senes. Verum quia praecipui sensus, puta aures et oculi, notantur vers. 4 per *illas carnis et videntes per foramina.* Hinc septimo magis distincte, magisque ordinate et congrue cum Clario, Vatallo et Emmanuele Sa, per *custodes* hos corporis accipias manus et brachia: haec enim recte junguntur viris fortissimis, id est cruribus; haec pariter custodiunt corpus, tum quia ab eo amovent aeternae omnia noxia; tum quia laborando illi victum, vestitum, domum caeteraque ad ejus incolumentalem, conservationem et custodiam necessaria vix utilia procurant; tum quia pugnando illud ab hostibus defendunt et propagant. Porro brachia et manus in senibus commoverunt, quia fiunt tremula, chilgrica, contracta, ignava, curva, rugosa, macilenta, rigida.

Tropologica, custodes domus spiritalis, puta animae sanctae, sunt tum angeli tutelares, qui eam post negligentiam et contemptum suarum inspirationum deserunt dicentes : « Curavimus Babylonem, et non est sanata: derelinquamus eam, » *Jerem.* LI, 9; tum sensus spiritalis mentis, qui a justo, tepido et pigro, ac magis in peccatore hebetantur, ita ut nec videat, nec audiat, nec afficiat, nec tangat, nec gustet res salutariter coelestes et divinas : quod certum est signum ac praenuntius instantis illi ruinae et mortis.

ET NUBENT VIRI FORTISSIMI. — Hebraea, et *pervertentur viri virtutis;* Septuaginta, *viri fortissimi;* Symmachus, *perierunt viri fortes;* Itala, *errorent viri fortissimi;* Syrus, *pervertentur domini fortitudinis;* Arabicus, *redibunt viri potentia;* Olympiodorus, *in obituum depreciosi fuerint viros;* Cajetanus, *incurruntur;* Pagninus, *incurruntur;*

se: Tigurina, *vacillabunt*; Campensis, *viribus suis destituentur membra, quibus nunc valent*. Hebraei id exponunt de fortissimis Iudeorum cæsis vel captis in excidio Hierosolymæ. Alii demones accipiunt, qui contremiscent in die iudicii, damnati a dii iudice. Alii viros potentes, sapientes et s^o cotos, qui vel cædunt a fide in persecutione Antichristi, vel percellunt signis et plagis terribilibus, quas Deus ubi impio immittet, ut eum delectat et perdat in fine mundi. Verum hæc spectant ad æternas senectutis: unde Chaldaeus per viros fortissimos nutantes accipit brachia, quæ tremunt in senibus; Cajetanus, incurvationem et decrementum corporis; Moringus, virium defectum. Carthusianus proprie ait, viros qui in virili ætate fuerant robustissimi, in senio nutare, et robore destitui. Optime per viros fortissimos accipias crura et tibias: hæc enim sunt fortissima hominis membra, quæ in senibus præ corporis pondere vacillant, deficientibus spiritibus animalibus et motibus, ac vigore juvenili siccat. Hinc crura claudi a Petro sanati vocantur *bases*, Act. iii, 7. Rursus crura vocantur « columnæ », Cant. v, 45. Ita S. Bonaventura, Albinus, Lyranus, Hugo, Titelmannus et Vallesius, cap. lxxvi S. Philo. Accedit Aristoteles in *Physiogn.*: Quicumque, inquit, habent crura articulata, nervosa et robusta, fortes sunt secundum animam, referuntur ad masculinum. Item qui habent ortas osseas et nervosas, fortes sunt. Qui habent pedes magnos et nervosos, fortes sunt; qui parvos et strictos, molles: pertinent ad feminas; quibus digiti pedum curvi sunt, inverecondi, referuntur ad aves curvorum unguium; quibus digiti pedum conjuncti, sunt timidi, referuntur ad coturnices. Adhuc: Leo fortissimus animalium crura habet fortia et carnosissima, gressum juvenilem; arbulans autem tarde et magnifice incedit, et se in humeris quatit. Hucusque Aristoteles.

Tropologie in justis torpidis et peccatoribus nutant viri fortissimi, deficient labantque, id est virtutes, quæ sunt quasi ossa et nervi, id est robur et fortitudo animæ, ac præsertim patientia, magnanimitas, constantia; quorum loco succedit impatientia, pusillanimitas et inconstantia levitatis animi, quia temere a bonis ad mala, a virtutibus ad vitia transiunt.

ET OTIOSÆ BRUNT MOLENTES IN MINUTO NUMERO. — Hebraea, *et cessabunt molares, quia diminitæ erunt* (1); Symmachus, *et cessaverint molæ*; S. Hieronymus in priori edit., *et cessabunt molentes*. Thaumaturgus et alii hæc referunt ad mulieres operarias, scilicet ad molitricas, quæ juxta morem Palestinæ fruges ad molam sedendo conterebant, q. d. Molitricas cessabunt molere ob defectum frumenti, quia erit summa caritas annonæ, qualis fuit in excidio Jerusalem per Titum, et in excidio orbis sub diem iudicii.

(1) *Diminutæ*, scilicet numero et viribus.

Mystice Olympiodorus refert ad Iudeos, qui quasi in pistrino molentes, grave jugum tum legis, tum servitutis subeunt; in excidio enim ad paucos redacti, sparsique per omnes gentes, ubique tractantur ut servi vel mancipia.

Verum ad litteram notat vitium senectutis, scilicet dentium paucitatem et hebetationem; unde senes vocantur *edentuli*: dentes enim sunt quasi molares, qui masticando molunt cibum; horum nulli senibus excidunt, deturunt vel putrescunt, ideoque minuto sunt numero et pauci. Hinc Chaldaeus vertit, *dentes tui hebetiores fient, et ad cibum mandendum infirmi*. Dentes enim in senibus laxantur luxanturque, suntque cariosi et corrosi, itaque decidunt, aut ad mandendum fiunt inepti.

Mystice, S. Hieronymus per molentes accipit doctores, qui populo doctrinam sacram explicando, velut dentes aperiant et comminuant; hi vinuntur, quando per mortem molentium, id est magistrorum, « una assumetur, et una relinquetur », Matth. xxiv, 41. Cæteri qui supererunt involventur tenebris, ac quasi per tenebrosa foramina veritatem aspiciunt. Rursus per molentes qui cibum masticant et ruminant, accipias meditationem et ruminacionem S. Scripturæ, concionum rerunque divinarum: hæc enim deficit et languet in justo pigro, et magis in peccatore.

ET TENEBRESCENT VIDENTES PER FORAMINA. — Hebraice נִרְאִים בַּחַרְבֵּית *baaruboth*, id est in foraminibus, vel fenestris et speculis; Syrus, *tenebrescent visiones in fenestris*; Chaldaeus, *obscurabuntur oculi tui, qui vident per foramina capituli tui*; Anctor Catena Græc., *oculorum pupilla obscurabuntur*; Campensis, *cum visus deficere cœperit, qui nunc veluti ex cavernulis prospectat*; Tigurina, *speculantes per fenestras*.

Hebraei per videntes intelligunt prophetas qui defecerunt in excidio Jerusalem. Thaumaturgus: Sub diem iudicii, inquit, omnes metum plagarum percussis fugient in tenebrosa domorum penetralia, clausis fenestris omnibus; ita ut nemo, ait Richardus Victorinus, audeat ostia domus aperire et per ea aspiciere: arescent enim homines præ timore et expectatione eorum, quæ supervenient universo orbi, Luc. xxi, 26; utare tunc hominum commercia cessabunt.

Verum dico videntes esse oculos, vel pupillas oculorum cum suis nervis optici: oculi enim vident per sua foramina, id est concavitates superciliorum quibus inserti sunt; pupillæ vero vident per tunicam corneam, quæ fenestra est. Jam, tam oculi quam pupillæ caligant in senibus. Unde Chaldaeus clare vertit, *caligabunt oculi tui, qui vident per cancellos capituli tui*. Nam, ut recte docet Vallesius, cap. lxxvi, senibus tum ex societate, tum ex excrementorum congestione crassescunt tunc oculorum, atque membrane anteriores quæ reserunt et corrigantur; unde accedente præsentia inopia, spirituum fulgor amittitur, nonnullis etiam obturantur nervi optici. Senibus ergo ten-

prescent oculi, tum quia exiguo spiritu lumine perfunduntur; tum quia humor crystallinus crassescit et obscuratur, ait R. Haecados, albumque ipsum oculorum velut nigrescit et decoloratur. Nam, ut ait Galenus, lib. vi *De Morbis vulgar.* Comment. iv, 28: *Animalis spiritus luminosus e cerebro in oculos plurimus proficitur; quo deficiente, et ob frigiditatem nigrescente sanguine, nigrescent pariter et tenebrescent oculi*. Quare rarum et mirum est quod de Mose, moriente anno ætatis 120, dicitur *Deuteron.* xxxiv, 7: « Non caligavit oculus ejus, nec dentes illius moti sunt. »

Oculi otioso formantur.

Porro oculi ultimo formantur in embryone, et primo in homine moriuntur; ex adverso cor est primum vivens, et ultimum moriens: homine enim moriente, sensim vita et vitalis spiritus ab extimis partibus redit ad intima et ad suum principium, puta ad cor; ibique ubi cepit, emoritur et exslinguitur. Denique in oculis lucent cor, anima et vita: unde oculis convivere, ait Aristoteles, symbolum est timidi; oculis esse fixis, signum constantis et interriti; quibus ab oculis tanquam vesiculæ dependent, amatores sunt vini; quibus vehementer cadunt, amatores somni. Oculi parvi indicant pusillanimes: referuntur ad simiam; sicut oculi valde magni, stolidos: referuntur ad boves; oculi concavi indicant maleficos: referuntur ad simiam; oculi eminentes, factos: referuntur ad asinos; oculi parum concavi, magnanimos: referuntur ad leones; quibus vero plus, mansueti. Huc usque Aristoteles in *Physiognom.* Et Plinius, lib. xi, cap. xxxvii: « Oculi, inquit, lucis usque vitam distinguunt a morte; » et rursus: « Profecto in oculis animus inhabitat. Animo cernimus: oculi ceu vasa quedam, visibilem ejus partem accipiunt, atque transmittunt: sic magna cogitata obsecrat, abducto intus visu. Sic in morbo committali, aperti nihil cernunt, animo caligant. » Hinc Salomonis de senæ et senectute enigmatibus similia sunt de hominæ enigmatibus. apud B. Alcinium, sive Albinum Fiacuum, Di. cum Pipino, Caroli Magni filio: « Quid, inquit, est homo? mancipium mortis, transiens viator, loci hospes. Cum similibus homo? pono. Quomodo positus est homo? ut lucerna vento. Ubi est positus? intra sex parietes: quos? supra, subitus, ante, retro, dextera levaque. Quot habet socios? quatuor: quos? calorem, frigus, siccitatem, humorem. Quot modis variabilis est? sex: quibus? esurie et saturitate, requie et labore, vigiliis et somno. Quid est somnus? mortis imago. Quid est libertas hominis? innocentia. Quid est taput? vitæ corpore. Quid est corpus? domitium animæ: quid sunt comæ? vestes capitis. Quid est cerebrum? servator memoriæ. Quid sunt oculi? duces corporis, vasa luminis, animi indices. Quid sunt nares? adducto odorem. Quid sunt aures? collatores sonorum. Quid est frons? imago animi. Quid est os? nutritor corporis. Quid

sunt dentes? molæ morsorum. Quid sunt labia? valvæ oris. Quid manus? operarii corporis. Quid digiti? chordarum plectra. Quid est pulmo? servator aeris. Quid est cor? receptaculum vitæ. Quid est jecur? custodia cæcoris. Quid est fel? suscitatio iracundiæ. Quid est splen? risus et lætitiæ capax. Quid sunt crura? columnæ corporis. Quid est sanguis? humor venarum, vitæ alimentum. Quid sunt venæ? fontes carnis. »

Tropologie, per oculos corporis accipias oculos mentis, qui sunt intelligentia, vigilantia, fides, prudentia, providentia rerum futurarum, quæ ad salutem pertinent, ac præsertim instantis mortis, iudicii, gehennæ, etc., quæ omnia tenebrescent et obscurantur in justo torpido, et magis in peccatore.

4. ET CLAUDENT OSTIA IN PLATEA, IN HUMILITATE VOCIS MOLENTIS, ET CONCURRENT AD VOCES VOLUCRIS, ET OBSURESCENT OMNES FILIÆ CARNINIS (1). — Septuaginta, *in infirmatate vocis molentis*; Syrus, *per depressionem vocis molentium*; Arabicus, *in imbecillitate vocis molentis*. Hebraei, qui hæc omnia referunt ad excidium Jerusalem, explicant de clausis templi ostiis. Mystice Olympiodorus exponit de obstinatione Iudeorum, quibus proinde clausum est salutis ostium, dum versantur in platea, id est in foro presentium vite legisque judicæ. Thaumaturgus vero et Richardus Victorinus, qui hæc referunt ad diem iudicii, accipiunt de timore plagarum ultimarum mundi, quo omnes percussis claudunt ostia domus suæ; aut de fame, ob quam molentes claudunt ostia molendini, ne vicini vocem molentis audientes ad ripandam farinae accurrant. Accedit Hugo Cardinalis, qui accipit de claudendis ostiis domorum, laberarum ac templorum ob metum Antichristi, ita ut nemo publice docere, et, ut ait S. Bonaventura, fidem profiteri audeat.

Verum ceteri hæc congruentius ad litteram accipiunt de arumnis senectutis et mortis. Unde primo, *Vatibus per ostia in platea et humilitatem vocis molentis accipit os, nares, labia et cibum qui molli amplius a senibus nequeat, nec molaram audiri sonus dum masticatur, et dentibus (unde et molares vocantur) teritur cibus*. Secundo, Olympiodorus per ostia in platea accipit meatus spirituum vitalium, qui necessarii sunt ad sentendum et ad movendum corpus: hi enim ob-

(1) Kotheth senectutis molestias ita describere pergit, ut domus imago in membro vers. A priori continetur. Et clauduntur valvæ in platea, id est extrinsecus. Valvæ sunt labia, quæ adhibiti senes habent compressæ introrsumque reducta, nec ea libenter ad faciendum sermonem aperiant. Dum attentatur sonitus missa, id est, vox, quæ ob dentium defectum submissa, masticata et rance est: et assurgit vox in vocem articulatam: quæ describitur vox senum pippis et exigua (alii, et surgit, scilicet senex, ad vocem articulatam, summo mane, et deprimuntur omnes filia cantus, id est, concentus musici exiles et sordo et hebeti sonant; alii, omnes filia cantus, id est, omnia pronunciationis adjectiva.

struntur in senibus; unde sequitur exilis vox, debilis sensus et motus. Unde Chaldaeus vertit, *et erunt impediti pedes tui, ne egrediantur foras. Tertio*, Hebraei per *humilitatem vocis* accipiunt ructus et murmur stomachi, cuius est molere et digerere cibum: hic enim, cum in senibus sit frigidus et debilis, cibum concoquere nequit, sed eum in flatu ructusque convertit. Sic et Clarus per *humilitatem vocis molentis* accipit debilitatem facultatis digestivæ ad concoquendum cibum; et Chaldaeus, *auferetur*, inquit, *a te appetitus cibi*: debilitatem enim sequitur inappetentia. Et Campensis, *ubi claudi ceperint janua plateæ, per quam ita cibis, ubi perierit latratu stomachi, et homo tam debilis factus fuerit, ut excitetur ad vocem aviculæ. Quarto*, S. Hieronymus: « Clausas in plateis januas, inquit, infirmos sensus gressus accipi volunt, quod semper sedeat et ambulare non possit; *humilitatem autem vocis molentis* de mandibulis interpretantur, quod cibum terere nequeat, et vix, spiritu coarctato, vox ejus tenuis audiatur. » Accedit Glossa interlinearis: « Juvenes, inquit, in plateis solent ludere; at senes hos lusus fugiunt, et, clauso ostio, mesli domi desident. *Quinto*, Vatablus accipit de duplici narium foramine quasi ostio, quod senibus sæpe obstruitur pituita, distillante coriza sive catarrho. *Sexto*, Pineda censet jecur esse *plateam*, aut forum, in quo est universi officina, ex quo universum corpus alimenta capit; *ostia vero clausa* esse venas, quæ propter inopiam sanguinis in senibus flaccescunt, et quasi vacuæ et exhaustæ implicentur et comprimuntur. *Septimo*, valde apposite alii *ostia clausa in platea* referunt ad meatus vitalium operationum sensuumque in senio et agonia mortis oclusos, scilicet ad oculos clausos, os clausum, clausas nares et aures. *Platea* vero est facies tota aperta et conspicua, variis sensuum et facultatum, quasi ostiis et officinis distincta. *Octavo*, præcise et genuine ostia interna sunt arteriæ vocales, externa sunt labia, quæ sunt *ostia plateæ*, id est colli et pectoris, quod metaphorice ob latitudinem foraneam patentem et apertam vocatur *platea*, sicut Plato nomen accepit ab humerorum latitudine, eum antea Aristocles nominaretur: *ostia* enim *græce* est *latus*. *Pro ostia* hebraice est *דלתית* *delatim*, dual, id est duo ostia, per quæ proprie notat duo labia: hæc enim proprie sunt duo capitibus pectorisque ostia, per quæ ingreditur et egreditur aer, halitus et vox; notat quoque duas arterias, unam stomachalem, puta gulam qua cibum transmittitur in stomachum; alteram vocalem, qua attrahitur anhelitus: utraque in senio et morte clauditur, q. d. Senibus et moribundis constringuntur et clauduntur labia, æque ac arteriæ; clauduntur, inquam, tum ob defectum caloris et spirituum, tum ob pituitam et catarrhum, quo cadente in arteriam et fauces, plerique omnes in morte suffocantur, dum eum ob defectum virium

expuere et ejicere non valent, ideoque respirare nequeunt, itaque suffocantur. Denique per *plateam* optime accipias ipsam arteriam, tum vocalem, tum stomachalem, sive gulam, qua per stomachalem, quasi per plateam, cibus ex ore ambulat et transit in stomachum; per vocalem, halitus ex ore transit ad pulmones, ut refrigeret cor: jam *ostia plateæ* erunt orificia, sive extremitates utriusque arteriæ, sive ejus initium, et finis in stomacho vel pulmone; in senio et morte utrumque hoc orificium clauditur: quo fit ut homo nec respirare, nec comedere, nec vivere valeat. In *humilitate*, id est ob humilitatem, vel cum humilitate, hoc est, cum tenuitate et exilitate vocis, quam causat humilitas, id est exilitas molentis, id est pulmone debilitas et contractio: pulmo enim est quasi respiratio et vocis mola, sed senibus vocem debilem efficit, quia debilitas eis parum aeris attrahit et inspirat. Ita Cajetanus. Aut *molentis*, id est mandibulæ: mola enim aeris et vocis interior est pulmo, exterior est maxilla sive mandibula, quæ est sedes dentium: in enim cum senibus sint pauci et debiles, spiritum vocalem non satis repercutiunt; sed sinunt effluere, quo fit ut vox articulate et distincte non sonet, sed effluat et confusa audiatur. Ita Lyranus, Hugo Victorinus, Dionysius et alii. Rursus arteriæ in senibus sæpe, distillante pituita, clauduntur; unde in iis oriuntur raucedines, crebri anhelitus, asthma et tusses, quæ senes comitantur usque ad mortem, teste Hippocrate et Galeno: hæc enim omnia vocem vel raucam, vel exiguam efficiunt. Accedit ad priorem de labiis sensum Vallesius, cap. lxxvi *Sacra Philosophia* (qui tamen per *plateam* accipit faciem expansam et obviam omnibus), qui senibus ostia claudi ait, dum ipsi labia, ut loqui possint, comprimunt introssum, sicque vacua loca dentium obturant, ut spiritum vocalem labiis quasi dentibus repercutiant et collidant; itaque vocem edunt, sed humilem, id est mollem et tenuem ob laborum molliem. Nec longe abit Tietlmannus, qui per *plateam* accipit spatium inter labia, puta rictum et i. tum oris per quem, tum cibum, tum aer ad respirandum et loquendum ingreditur et egreditur: hic enim arctatur et clauditur in senibus; hæc sequitur humilitas vocis, nam præ nimio frigore suo constringuntur, inquit, morientis labia, sic obturantur præcordia ex quibus vox procedit, ut vix tenuem per os vocem emittere queant. Auctor *Catena Græcæ* vertit, *et omnis vita pressentis intercluditur via; ipse vero exsibilante inter dentes voce, loqueris exilitate et obscure*.

Mystice, S. Hieronymus hæc accipit de virgibus fatuis, quæ, cum tardare accipere oleum, ostia domus nuptialis invenerint clausa, *Math.* cap. xxv, vers. 11.

Tropologie, *ostia in platea*, id est arteriæ et labia clauduntur in justo socio et in peccatore, quia ambo tardi et segnes sunt ad orationem, ut

Deum invocent, laudent, illic gratias agant, de eoque ac rebus divinis cum aliis colloquantur: hæc colloquia pia fastidiant et fugiunt, quod signum est mortis anime imminens; quod si aliquando ob socios coacti de Deo loquantur, ita invite, frigide, languide, insipide id faciunt, ut quasi molere videantur.

ET CONSURGUNT AD VOCEM VOLUCRIS. — Septuaginta. *consurgent ad vocem passeris*; Chaldaeus, *vigilabant à somno propter vocem latronum, qui ambulat in nocte*. Hebraei, hæc referentes ad excidium Jerusalem, exponunt, q. d. Judæi surgent, ut eant in captivatem Babylonicam, excitati voce Jeremie eadem prædicantis et comminantis.

Olympiodorus et Auctor *Catena Græcæ*, et S. Cyrillus, *catech.* 43, referentes ad excidium orbis, exponunt de resurrectione, quæ fiet Archangelo tuba canente: « Surgite, mortui, venite ad iudicium; idque jussu passeris, id est Verbi divini, quod carneum corpus assumpsit; qui propter suam solitariam in cruce mausionem de seipso dixit: Factus sum sicut passer solitarius in teuto. » id est in cruce, *Psalm.* c. 8. S. Bonaventura exponit de iis qui predicationem Antichristi excipiunt in nocte infidelitatis; alii de iis qui, ejus voce audita, præment effugiunt. Ille sensus mystice appositus est. Verum ad litteram loquitur Salomon de *ἄρπυξ* et Levi somno senum, q. d. Senes ob desiccatum cerebrum, ac debilitatem caloris et defectum spirituum, aut ob vaporum ex stomacho ad cerebrum ascendentium, illudque agitantem copiam, levis exiguique sunt somni: unde ad vocem volucris, v. g. galli gallinæ aut passeris expurgiscuntur seseque erigunt, ut naturæ necessitatibus, præsertim ad levandam urinam vesicam satisfaciunt. Ita Hugo, Bonaventura, Dionysius, Tietlmannus, Vallesius, Cajetanus, Arhoreus et ceteri. Audi S. Hieronymum: « Porro consurgere eum ad vocem volucris ostendit, quod frigidescit jam sanguine et humore sicco, quibus materis sopor altitur, ad levem sonitum evigilat, noctis medio, cum gallus cœcinerit, festinus exurgat, nequaquam valens strato sæpius membra convertere. »

Tropologie, S. Hieronymus: Per penitentiam consurgit e somno vitiorum peccator, excitatus voce presbyteri, vel Episcopi, ac præsertim Christi qui in peccatoris corde clamat: « Surge, qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus, » *Ephes.* v. 14. Aptius hæc accipias de fratre torpente et peccatore, qui ad vocem volucris, id est rei sensualis, levis et vanæ, excitatur, ut cantilenis, carminibus et fabulis vanis intendat, rei veras et salutiferas fastidians.

ET OBSCURDESCENT OMNES FILII CARMINIS. — Syrus, *filia gloriæ*; Arabicus, *filia divitis*; Vatablus, *filia vocis*; Campensis, *organa cantus*; S. Hieronymus in priori editione vertit, *obmutescent*, ut scilicet non possint canere carmina, uti solebant. Hebraice est *ישתחו* *istechu*, id est *humiliabuntur, de-*

primetur, vel incurvabuntur; Tigurina, *supprimetur*, Hebraei exponunt, q. d. Cessabunt in templo psallentium chori, cum Judæi adducti fuerint in captivatem. S. Bonaventura vero, q. d. Tempore Antichristi veritas non audietur, vel potius audita non exaudietur. Plinius Olympiodorus de deo judicii sic exponit: « Tunc humiliabuntur filii cantici, hoc est anime rationales mortalium hominum, quæ in deliciis, et in voce organi, et cantu suavitate musicisque instrumentis oblectata nimium fuerint. Aut anime intellige falsa doctum magistrorum ac mendacium prophetarum, quæ sonora volubilitate verborum, quasi dulci quodam cantico, pernicioso voluptate occupant aures et animum auditorem. Sed et ipsæ Judæorum anime, quæ filios sunt cantici prophetarum, humiliabuntur, quoniam non audierunt canentes prophetas, et vocantes eas ad fidem Christi, sicut cecim Isais: Cantabo dilecto canticum dilecti; et quæ sunt generis ejusdem. Omnes itaque prædicta peccatorum anime admirabuntur et obstupescunt, quando adducentur in viam iudicii, et videbunt ex alto ventem in nubibus Filium hominis in gloria Patri sui. » Hæc apte, sed mystice; ad litteram enim loquitur de defectu auditus in senibus.

Quæres, quænam sint filii carminis: primo, Thaumaturgus accipit cantatrices, quæ molli dalcique cantilena se suosque oblectant: « Omnes impure mulieres, inquit, in terram cadent. » *Secundo*, Cajetanus accipit musicæ instrumenta, quorum sonus senibus obsurdescit. *Tertio*, Vatablus ex Ahen-Ezra accipit arterias vocales, guttur et labia, quibus canitur carmina. q. d. Cantus in senibus deficiat, quo tamen juvenes pasci delectarique solebant. Unde Chaldaeus vertit, *et remittetur labia tua a decendo cantico. Quarto*, filii carminis sunt ipsa carmina, sicut filius hominis est homo, q. d. Senes non cadent, nec audient cantum, uti solebant, dum essent juvenes. *Quinto* et genuine, filii carminis sunt aures: tum quia aures ad hoc unum factæ sunt ut voces et carmina audiant, quare ex eis nate, earumque filie esse videntur: objectum enim delectabile, s. g. cantus efficit in auribus sensationem, puta audientem delectabilem: quare ejus quasi patris et mater esse videtur. Unde Aquila vertit, *et turbabuntur omnia quæ ad cantationem fuerunt*, q. d. Omnis concentus musicus, omnisque harmonia obsurdescit senibus, quia surdæ ipsorum aures eum vix audiunt, nec amplius eo delectantur: auribus enim senum idem contingit, quod de oculis dixi vers. 3: ac insuper in auribus præsenio tabescit internus et congenitus aer, in quo fit sensatio sive auditio, ait Vallesius. Hinc ergo oritur in senibus musices fastidium. Audi S. Hieronymum: « Obmutescere quoque, sive, ut melius habetur in Hebræo, surdescere filias carminis, aures significat: quod gravior senum auditus fiat, et nulla ^{est} voces valeant scire discrimina,

ne carminibus delectari. Quod quidem et Beryllai loquitur ad David, nolens transire Jordanem, II Reg. xix, 31. Vere Plato in *Asiacho*: « In senectam, ait, quod in natura ruinum est, se conferam effundit, ut nullis remediis possit averti, etc., et ab aliis visum, ab aliis auditum, sepe utrumque tanquam pignus exigit. »

Tropologie in justo socorde et magis in peccatore obsurdus aures, ut nec monitores, nec Dei inspirationes, nec conscientie exclamantes voces de cavendo peccato, de penitentia, de emendatione vite audiat, quia plane inhiat suis concupiscentiis; quare surdus est ad voces celestes angelorum, dum totus intentus est ad cantilenas vanas Sirenum, id est voluptatum, quibus inescatus et dementatus est.

S. EXCELSA QUOQUE TIMEBUNT, ET FORMIDABUNT IN VIA, FLOREBIT AMYGDALUS, IMPINGUABITUR LOCUSTA, ET DISSIPABITUR CAPPARIS: QUONIAM IBI HOMO IN DOMUM ETERNITATIS SURT, ET CIRCUIBIT IN PLATA PLANGENTES. — Pro timebunt hebraice est *תִּירָא יָרָא*, pro quo Septuaginta et Symmachus legentes alio puncto *תִּירָא* tria vertunt, videbunt. Unde Symmachus, *super hanc etiam de excelsis videbunt, et erit terror in via*; Campensis, *tunc et ex alto metuent mahim in se casurum* (1).

Vox excelsa ab aliquibus accipitur ut nominativus pluralis, q. d. Excelsi quoque et validi timebunt in senio. Ita Emmanuel Sa. Aut excelsi et magni omnes timebunt presentiam Antichristi,

(1) *Etiā ab alto timebunt*, scilicet senes pertimescent quævis alta loca, ut colles, turres, etc., quia ibi deficient vires et ægre spiritus ducitur. Ita fere omnes. Non male quidam: Senes timebunt mortem quæ venit ab alto, seu a Deo. Et terrores in via sunt illis, timebunt viam ingredi. Et floret amygdalus, id est, cani in capite apparent. Amygdale flores, prius rubicundi, albicant cum in eo sunt ut defluant. Floribus amygdale in summitate ramorum foliis nudorum pulchre comparantur cani sive albi crines rari in calvo senis vertice. Insuper, ut amygdale flores veris præmonant adventum, ita canities mortem, imo vitam æternam præparare signum est. Alia metaphora Horatius pro canitie capitis vires possit (Maurer, et floret amygdala, id est, et senectutis status trielis et desolatos simulis est hyemi, qua amygdala sola adhuc floret). *Cum ingruerit locusta*, id est, crux. Vox *shagab* et *locusta* et *laus* transferri potest; recte autem vertitur *locusta*, ut servetur enigmatica loquendi modus. Ratio denominationis forsitan hæc, quod protuberantes in pedo utriusque tali sive malleoli aliquam crustam posteriorum locustarum utriusque altius exstantium similitudinem referre videntur. (Maurer, et cum locusta se tollit, id est, cum senex, morti proximus, nihilis est locusta, quæ se ad avolandum tollit). Et *dissipabitur capparis*. Sunt capparisi bacce folliculis inclusæ, quæ cum bacca maturitatem suam assequuntur, disrumpunt et delectant: imago hominis qui ad exacte ætatis terminos provectus in eo est, ut sepulcrum ingreditur. Gensicis, qui in *Theodoro* capparisi baccas appetitum provocare, veneris concupiscentiam incitare creditum fuisse observat, se interpretatur, et antequam *tertia erit capparis*, id est, vim amplius non habebit capparisi, neque in cibi desiderio movendo, neque in provocanda veneris concupiscentia.

ac præ timore illum adorabunt, ut S. Bonaventura et Hugo Victorinus: Excelsa, inquit, corporis membra timebunt, id est efficiunt tremula, ut iure senex dicere queat: « Timor et tremor venerunt super me: et contexerunt me tenebre, » Psal. lxxv, 6. Aut, ut Lyranus et Vallesius, q. d. Excelsæ anime vires, puta mens et ratio timebunt mortem ingruentem, ob metum iudicii securi, et quia nesciunt quam viam sint ingressuri, an ituri in cœlum, an in gehennam. Verum et excelsa est accusativi casus; Hebræa enim habent, *de excelsis timebunt*.

Hebræi, qui putant hic prædici excidium Jerusalem, censent hæc pertinere ad trepidationem Judæorum; quia fugientes Chaldeos et Romanos ad excelsa montium se recipient, sed et ibi formidabunt, nullum sibi ab hoste locum tutum æstimantes. Addit S. Hieronymus ex Hebreorum sententia, *advenientes Hierosolymam ipsi quoque hostes, Dei pertimescent magnitudinem, et in via dubit Senacherib interitum formidabunt*, et in via dubit Senacherib interitum formidabunt. Thaumaturgus vero, hæc referens ad diem iudicii, vertit, *similiter et excelsæ et illarum sanguinariæ magistratus vindictam superne exspectabant, argento acerbissimo et cruentissimo illo tempore, quod erit ut amygdalus florens: timebunt enim excelsa (id est excelsam Dei magnitudinem, iram et vindictam. Rursus, ut Richardus Victorinus, timebunt etiam in celis arcibus et rupibus locisque inaccessibilibus, nullam ibi securitatem sibi fore arbitrantur). Et formidabunt in via (ita legit ipse, sed præparum, cum legendum sit disjunctim in via, id est in loco plano), quia hæc per via erunt Christo iudici.*

Hæc opposita sunt, sed mystica; ad litteram enim pergit describere ærumnas senectutis, agoniæ et mortis. Sensus ergo est, ait S. Hieronymus (quem sequuntur Albinus, Glossa, Vatablus et alii), q. d. Senes ardua ingredi non valebunt, et lassus poplitibus, ac tremente vestigio etiam in plano itinere fluctuantes, offensam gressuum formidabunt. Accedit Cajetanus; Senes, ait, *venentur alta loca ascendere, quia metunt ne quid ex alto decidens eos ledat*. Clare Campensis, *terrores eas quæcumque incertimadent; Arias, et consternati in via*; Tigurina, *altum quoque locum timebunt et humilia in via*, q. d. Non modo timebunt alta et ardua, sed et plana ac facilia, quasi nerves et clumbes forent. Et Titelmannus; « Dicuntur senes, inquit, iam morientes excelsa timere et formidare in via, quoniam propter debilitatem et defectionem vehementer fiunt pavidi, statimque ubi vel levem musculum audierint, sursum respiciunt, quasi aliquid mali eis desuper imminet, et terribitatem, quæ de celo venire solent, ut tonitrua atque coruscationes vehementer horrent. Habent quoque imaginationem defectu debilitatam; unde fit ut frequenter ex imaginatione desuper sibi mala evenire existant, aut timeant, cum nihil sit. In via quoque ambulantes semper sunt pavidi. » Rursus senes metunt excelsa, id est res arduas,

Senes
metunt
excelsa
quia?

periculosas, difficiles, quia frigus eos coarctat, facique timidos et pusillanimes, sicut calor juvenes facit animosos, imo audaces et temerarios. Unde Aquila vertit, *tremore timebunt in via*, id est in loco plano et facili. Septuaginta, *pavores in via*, inde stupores, qui cogunt eos sepe in via subsistere, ut progredi nequeant ex pavore et constrictione spirituum. Qua in re senes similes sunt animalibus timidis, v. g. anseribus, qui ingressuri per portam aliquam, quantumvis magnam et altam, caput inclinant, ne illud ad postes et superliminaria allidant. Facit id nimis timor, et defectus imaginationis sive virtutis æstimatoriæ; nesciunt enim comparare longitudinem colli sui cum altitudine portæ, ut æstimant et iudicant hæc illam longe superare, ac proinde nullum esse periculum allisionis capitis: quare timor cogit illos eligere id quod securum est, scilicet ut caput inclinent. Simili modo frigus et timor in senibus facit eos pavidos, lædique eorum vim æstimatoriam, ut non satis metiantur, nec æstimant conferantque vires suas cum excelsis et arduis, quæ prudenter aggredienda forent, sed hæc illis infirmiores et impares iudicant: qua in re sepe errant, cum pares, imo majores vires habeant.

Denique S. Bonaventura et Hugo censent hæc pertinere ad tremorem capitis et membrorum omnium in senibus, lassus jam poplitibus, juncturis et ossium ligaturis. Alii, q. d. Senes, quia limidi, metunt excelsa cœli fulgura, ventos, procelas; auditio tonitru consternantur. Timebunt enim præ cæteris ne lapis fulmineus ex tonitru collisione dissiliens caput ipsorum feriat.

Mystice, senes et moribundi, item torpidi et peccatores, metunt excelsa, id est iudicium celeste, vel, ut hebraice est, *ab excelsis*, id est, Christum iudicem venientem ad iudicandum et nubibus cœli, et formidant in via, scilicet iudicii, id est, quando rapiuntur ad tribunal iudicis, ut accipiant mercedem secundum opera sua: celestem, si bona sint; gehennalem, si mala. Ita Olympiodorus et Cyrillus Hierosolymitanus, *cauteb. 15*. Rursus formidabunt excelsa, quia vident solem, lunam et stellas obscurari, virtutes cœlorum commoveri, angelos et sanctos cum Christo descendere formidabiles, ad iudicandum et damnandum impios. Addit Chaldeus quod metuent excelsa, id est jam præterita quæ superbe contra Deum fecerunt; de illis enim Deus exactam ab ipsis reproset rationem: « *Etiā opera, inquit, quæ erant ante hæc, eris lineæ, an recordatus fu ris eorum, et æcerus lapidum temporis videbitur tibi sicut mons excelsus in tempore quo ambulaveris in vita.* »

FLOREBIT AMYGDALUS. — Symmachus vertit, *obervant vigiliantibus*. Verum dissident ab Hebræo, Septuaginta et cæteris, teste S. Hieronymo. Hebræum *תִּירָא shagab*, et vigiliam et amygdalum, quæ prima inter arbores evigilat et effloret, sig-

nificat. Unde Syrus utrumque complexus vertit, et *emanabit super illum vigilia* (senex enim laborat noctu vigilia, et insomnis est), et *germinabit amygdalus*.

Hebræi accipiunt virgam vigilantem (hebræe *תִּירָא shagab*, id est amygdalinam; amygdalus enim prima arborum a rigore hiemis in vere evigilat, et flores emittit) quam vidit Ieronias, cap. 1, 11, militante Hebræis verbera et excidium per Chaldeos. Thaumaturgus accipit graves plagas et supplicia impiis immittenda a Deo sub fine mundi. Richardus Victorinus putat amygdalum florente significari, quod amygdalus cæteraque arbores in fine mundi deflorescent, nec maturent in fructum, ideoque famem ingentem fore: « Non dicit, inquit, quod fructificabit, sed quod florebit, ut homines sub tanta inopia videant quod sperent, et amplius concupiscant; et cum postmodum amiserint quod speraverant, profundius ingemiscant. Non ergo fructificabit, ut sustentetur famelicorum inedia. » Hæc apta sunt, sed mystica.

Verum ad litteram, amygdalus floribus citissime et densissime candidis, representat senectam pilis canidibus rubris subito canescentem, ait S. Hieronymus. Unde Campensis vertit, *canis aspergetur caput*; canities enim senibus oboritur ex pituitosa cerebri humiditate. Canities ergo signum est senectæ et mortis instantis. Hinc conjectores, si puer somniari se carum, cum cito moriturum conjectant, ait Pierius, *hierogl. 31*, cap. xxv. Sic Galbæ futuro imperatori, dum sacrificaret, accidit ut puero et ministris æceram tenentem capillum repente toto capite canesceret; quod imperatoris mutationem portendere dixerunt aruspices, successurumque juveni senem, ac mox Neroni, qui anno 31 ætatis juvenis sublatu est, successit Galba senex annos natus 73. Ita Suetonius in Galba, cap. x.

Amygdali flos apte representat canitiam: prima, colore, qui utrinque est candidus; secundo, celebritate: sicut prima amygdali flos candescit, sic juvenis cito canescit et senescit, juxta illud Poeta:

Obrepit præparata malis ingrua senectus,
Intempesti funditur vertice cani.

Tertio, sicut flos amygdalo complexus est, sic propria est homini canities: « Canities homini tantum et equis, sed homini sepe a priore parte capitis, tum deinde ab æversa, » ait Plinius, lib. XI, cap. xxxvii. Quarto, flos amygdali et violæ nuntiatur ver, sic canities senectam: « Florum prima ver nuntiatur, viola alba, » ait Plinius, lib. XXI, cap. xi. Quinto, flos amygdali cito deflorescent et marcescens, juvenem admonet instanti mortem. Audi Plinius, lib. XXI, cap. 1: « Flores odore que in diem gignit [natura] magna [ut palam est] admonitione hominum, quæ spectatissime florent celerime marcescere. » Sexto, Plinius, lib. XVI, cap. xxv: « Arborum flos, inquit, est pleni

veris iudicium, et anni renascentis, flos gaudium arborum. Tunc se novas aliosque quam sunt, ostendunt: tunc varis colorum picturis in certamen usque auxuriant. » Sic canities, prudentia et sanctitate efflorescens, senem facit venerabilem et maturum celo, ut in novum Lominem eumque gloriosum resurgat. *Septimo*, amygdalus produens flores, mox ex iis producit fructus: sic senex, produens canes, ex iis mox producit mortem. « Cani ergo, inquit Hugo Cardinalis, sunt flores mortis, illam quasi fructum in propinquo esse denuntiantes, quia sicut flores in fructum, sic cani in mortem desinunt: » mors ergo est fructus canorum ceu florum, per quos senes fiunt candidi et quasi candidati mortis, et per eam beate immortalitatis.

Minus recte Chaldaeus vertit, *germinabit copul spinæ tuæ pro naciæ sicut amygdalus*. Unde Rabbinii quidam, teste S. Hieronymo, interpretantur sacram dorsi spinam, quod, decrecentibus, inquit, natum carnis, illa, seu os femoris, succrescat et quodam modo floreat. Et R. Haeceados, *caput ossium ex carne, et exsueum apparebit*; Pagninus vocat *partem coaræ quæ dicitur ancala*. Minus quoque recte Cajetanus pro *וְנָחַיָא* *ianats*, id est *florabit*, alio puncto legens *וְנָחַיָא* *ianats*, vertit, *reprobabitur*; alii, *irritabitur*; alii, *asper erit fructus amygdali*, *q. d.* Senes laborant cibi nausea et fastidio, quare reprobant amygdala; quia, cum dura sint et duro cortice inclusa, diffidentur a senibus edentulis aperiri mandique possunt. Pejus Pagninus et Rabbinii nonnulli vertunt, *reprobabitur coitus*: volunt enim amygdalum, quæ prima germinat et floreat, esse symbolum generationis; et alii, *reprobabitur vigilia*, *q. d.* Senex est somnolentus, ideoque odit vigiliam, æque ac custodiam vite ejus eum tædium cepit.

Tropologicæ, senes sunt justî segnes et pigri; item peccatores, qui otio ac molliæ torpidi ac velut elumbes desident, nec quid excelsi vel heroicæ aggredi audent, juxta illud: « Excelsa stulto sapientia, » quia ipse illam viribus suis aliofrem ex ignavia æstimat. Hinc « floreat amygdalus, » id est senes subinde concipiunt desideria magnarum virtutum, ac florem, id est spem, præbent magni profectus, sed minima tentatione ceu vento flante, hæc omnia deciduntur; itaque ipsi ad suam segnitiam relabuntur.

Allegorice Salonijs: Florebit amygdalus, id est, « egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet, » *Isai. xi. 1*, puta nascetur Christus e B. Virgine, qui instar amygdali habentis corium, os et nucleum, habebit carnem et animam, ac effloreat, id est coruseabit miraculis. S. Bonaventura vero magis apposite per amygdalum accipit Antichristum, qui florescet signis magnis fœlisque miraculis. Unde Dioscorides, lib. 1, cap. xxxix: « Vulpes, ait, si cum quadam esca eas (amygdalos) voraverint, emorientur. » Ita vulpinus et fraudulentus erit Antichristus cum suis, ac

suis fraudibus captus peribit. S. Gregorius vero *XXX Moral. xx vel xii*: « Amygdalum, inquit, florem prius cunctis arboribus ostendit. Et quid in flore amygdali, nisi sanctæ Ecclesiæ primordia designantur, quæ in prædicatoribus suis primitivis virtutum flores aperuit, et ad infusa poma honorum operum venturos santes, quasi arbusta sequentia prævenit? In qua mox locusta impingua est, quia siccæ gentilitatis sterilitas pinguedine est gratiæ cœlestis infusa. Capparitis dissipatur, quia cum gratiam fidei vocata gentilitas attingit, Judæa in sua sterilitate remanens, bene vendi ordinem amisit. » Similia habet Rupertus in cap. ix *Apocal.*

Anagorice S. Cyrillus, *catech. 15*, per florentem amygdalum accipit resurrectionem corporum futuram post sæculi hujus hiemem, cum corpora nostra instar amygdali, flore cœlesti efflorescent: « Vidi, inquit, hunc Domini adventum Ecclesiastes, et mundi consummationem, dicens: Lactare juvenis, » etc. Et post pauca: « Et quid fiet, veniente Domino? Florebit amygdalus, et impinguabitur locusta, et dissipabitur capparitis. Quemadmodum vero Interpretes dicunt: Amygdalum florens hiemis transitum significat, sic et corpora nostra post hujus sæculi hiemem florebunt flore supercœlesti. Et dilatabitur locusta, hoc est anima volucris, quæ nunc corpore esse circumdata; et dissipabitur capparitis, hoc est, iniqui et spinosi dispergentur. Vides quomodo prædicent adventum Domini? » Vide quæ de virga Aaronis amygdalina dixi *Num. xvii, 8*, et de virga vigilante *Jerem. i, 11*.

IMPINGUABITUR LOCUSTA. — Syrus, *multiplicabitur locusta*; Arabicus, *crassabitur locusta*. Apposito amygdalo subjungit locustam, quia tradunt physici amygdali floribus citius impinguari locustam; sic enim amygdalis valde nutriti hominem experiri: noti sunt marcepanes, qui ex amygdalis conficiuntur, et principibus sunt in deliciis. Simili modo locustæ subiectæ capparitis, quæ colore, tumore, sapore similis est locustæ; ideoque ejusdem est esca et pabulum.

Hebræi per locustam accipiunt Nabuchodonosor, cum Chaldaeis, ac Titum cum Romanis, qui instar locustarum depasti sunt Jerusalem et Judæam, juxta illud *Joelis, cap. 1, 4*: « Residuum erucæ comedit locusta. » Thaumaturgus per locustas accipit crebras densasque plagas, quæ præbent diem judicii, ac depascuntur homines orbemque universum: « Tunc, inquit, ipsa frequentia aderunt supplicia, sicut multitudo locustarum advolantium. » Richardus Victorinus proprie accipit locustas, quæ depascuntur agros et omnia germina. Unde et S. Joannes, *Apocal. cap. ix, 3 et 4*, locustas judicio prævias fuso describit. Vide ibi dicta.

Verum ad litteram hæc omnia spectant a erumnas senectæ, sed locustam varii varie accipiunt. Hebraice est *onerabitur*, *vel oneri erit* *וְנָחַיָא*

hechagab, id est *locusta*, *vel cicada*, ut vertit Tigurina. Unde primo, Tigurina vertit, *seipsam gestat cicada*; et Clarius, *gravabitur locusta*; Vatablus, *oneri est illi locusta*, *q. d.* Senex adeo est debilis, ut vel locustam aut cicadam ferre nequeat; secundo, Cajetanus vertit, *onerabitur nates*, hæc enim senibus adeo sunt ponderosæ, ut sedentes vix surgere queant. Pagninus vero, *onerabitur dorsum*. Tertio, Rabbinii crasse per *locustam* accipiunt libidinem et insultus venereos, quibus ob copiam humorum et flatuum, non raro agitantur senes: creditus enim et flatus sunt stimuli libidinis, teste S. Hieronymo. Quarto, Vallisius, cap. *lxxvi Sacræ philos.*, *locusta* significari putat callosam senum duritiem in cute, quæ instar locustæ in crustam durecit ob siccitatem: ipse enim per *locustam* accipit *marinam*, quæ e canerorum est genere, et carabus dicitur sive ostracoderma, hoc est crustæ testaceæ; quinto et genuine, S. Hieronymus per *impinguatam locustam* significantur, inquit, « crura senum tumenta pitiuita, et podagræ tumores prægravata. » Unde Chaldaeus vertit, *infabuntur tali pedum tuorum*. Moringus notat locustas crassioribus esse femoribus, præsertim in India, ubi ea tres pedes esse longa, ac instar serrarum secare germina, docet Plinius, lib. XI, cap. *xxxix*.

S. Bonaventura per *locustam* accipit tumidam totius corporis senilis inflationem, ob debilitatem caloris, qui nequit copiam phlegmatum et humorum digerere. Proprie per *locustam* ventrosam et spurco herbarum succo turgidam, ut totum ejus corpus non videatur esse nisi venter, accipias tumidum ventrem senum ex copia cibi indigesti, phlegmatum et humorum crudorum. Unde sequitur alvi mollitudo, humiditas et profuvium: ita Lyranus, Dionysius, Titelmanus, et Lævinus Lemnius, lib. *Similitud. et Parabol. cap. XLVIII*, ubi ænigmatica hæc senectutis parabola physice et medicæ pertractat.

IMPINGUABITUR LOCUSTA, — id est venter, ait Alcazar, *Apoc. ix*, pag. 525; locusta enim est vorax ac pingui ventre, ut tota venter esse videatur, *q. d.* Venter juvenis, qui locustæ instar erat insaturabilis, in senectute tanta satietate afflictor, ut ejus appetentiam nec amygdala excitare possint, nec capparites: hæc enim duo maxime appetitum provocant. Hoc est quod ait: *Florebit amygdalus, q. d.* Esto floreat amygdalus, ac amygdala producat mollia et sapidissima, locusta tamen, id est venter jacens et debilis, ad earum esum nequaquam excitabitur, sed præ fastidio et nausea quasi satiatus jam sit, florem fructumque amygdali respiciet. Hinc *dissipabitur*, id est proicietur, dispergetur ab eo capparitis, quæ alias solet provocare et irritare appetitum.

Porro locusta initio gracilis, levis, mobilis, vaga et saliens representat adolescentiam vagam, levem et agilem ad voluptates; eadem vero cibo plena, tumens et turgida representat senium pi-

tuus tumidum et cruditate rigidum. Audi Rupertum, in cap. ix *Apocal.*: « Florebit amygdalus, et impinguabitur locusta; quod item est, ait, ac si dicat: Qui nunc viridis et rectus incedit, et tanquam locusta salis, canescet, et curvus vix incedere incipiet, habensque crura tumenta, nequaquam ut tunc, levis et gestuosus in saltu sese exultat: locusta namque impinguat, dum transacta levi juventute crura tumescunt, ut fieri solet senibus. »

Mystice Hugo: « Florebit amygdalus, » id est, *Mystice*, inquit, « vis rationalis per fidem, quæ purificando animam floridam facit. » « Impinguabitur locusta, » id est vis concupiscibilis per charitatem, quæ est pinguedo et sagina virtutum. « Dissipabitur capparitis, » id est est amarities vitiorum in irascibili per zelum, qui omnia vitia dissipat, ut mystice hic describitur senium et mors vitiorum, et juvenis virtutum.

Tropologicæ, Salonijs per *pinguem locustam* Tropologicæ accipit copiam honorum spiritualium; Hugo, etiam temporalium, datam gentibus per Christum; sic et S. Gregorius cuius verba iam recitavi. Aptius hæc refertur ad senes, id est senes justos et peccatores, *q. d.* Sicut locusta ob ventris onem in terram decidit, sic senes subinde impulsus a Deo, vel a superioribus, aut a sociis animas aliofrem, ac desiderio ad cœlestia evolvant, sed illic ventris, id est voluptatis et luxuriæ, illecebra degravati, ac carnis voluptates recidunt.

Anagorice, Cyrillus, *catech. 15*, per *locustam* accipit animam, quæ in resurrectione impingua, græcè *πυρωτάτα*, id est dilatabit, ex angustiis corporis, quasi carceris evolabit ad Deum. Rursum amygdalus densa floribus prænnitia est copiosi fructus. Unde Perierum, *herogol. 51*, cap. *xxiii*: Amygdalus arbor ante alias omnes floribus indulta, non suæ tantum spem ostentat opulentie, sed et aliarum frugum annum foream pollicetur. Unde Maro, cum videret eam primam omnium florere, nihil vel januarii rigore deterritam, ex florum ejus multitudiæ lætæ identidem feturæ spem in frumentis concipere nos posse, monet his versibus:

Contemplateor item, cum se nux plurima sylvis
Induet in florem, et ramos curvat olentes;
Si superant fetus, pariter frumenta sequentur,
Magnaque cum magno veniet tristitia colente.

Ita Virgilius, *Georg. lib. 1*. Simili modo senectus gravida meritis æque ac annis, prænnitia est instantis in celo ingenitis coronæ et gloriæ; senex enim probus unum pedem habet in solo et sepulcro, alterum in caelo. Amygdalus ergo symbolum est spei, ac sperati fructus et gloriae.

Aptus Olympiodorus per locustas accipit corpora damnatorum, gula et voluptatibus saginata, quæ depascetur infernus, adeo ut iis pinguescere videatur.

ET DISSIPABITUR CAPPARIS. — Symmachus, *dissol-*

vetur spiritus fortitudo. Verum dissentit ab Hebræo et a Septuaginta, ait S. Hieronymus.

Hebræi, teste S. Hieronymo, interpretantur dissipationem avaritiæ Dei, ex qua traditi sunt Judæi Chaldaeis et Romanis; hebræum enim אֲבִיטוֹנָא *abivona*, significat amorem et amicitiam, ab אָבָא, *aba*, id est voluit, amavit; unde אָב אֲבָא, *ab abba*, id est pater. Hinc quidam vertit, *dissipabitur matua confederatis*. Thaumaturgus refert ad diem iudicii, quod illo impii et medio tollendi sint velut nigre et despicibiles, atque spinose (ait Cyrilus, *catech.* 13) capparæ. « Ita e medio abjicientur peccatores, ut nigra despicatissimaque capparæ, » ait Thaumaturgus. S. Bonaventura, *dissipabitur*, inquit, *capparæ*, id est carnales et luxuriosi, metu tormentorum Antichristi, discedent a fide. Richardus Victorinus dissipationem capparæ interpretatur famem et penuriam extremam: capparæ enim est vilis esca. Unde proverbium: « capparæ vittæ qui potes antia. »

Capparæ
est ap-
peditum.

Varum ad litteram hæc spectant ad vitam senum. Unde pro *capparæ* hebraice est אֲבִיטוֹנָא *abivona*, id est amor, desiderium, appetitus, aviditas, concupiscentia, indeque capparæ: hæc enim excitat orexin et appetitum cibi, præsertim si cum aceto et melle vel oleo sumatur. ut docet Galenus et medici, ac quotidiana experientia. Sensus ergo est, *q. d.* Senibus perit cibi appetitus, aiunt Cajetanus et Moringus; isdem perit appetitus veneris et luxurie: hunc enim instigat capparæ (unde nonnulli *capparin* derivant a καπρία, id est ad luxuriam conico), ait Vallesius: « quod senum libido frigescat, et organa coitus dissipentur, » ait S. Hieronymus. Sic et S. Eucherius in *Form.*, S. Bonaventura, Albinus, Hugo, Lyranus et alii. Unde et Chaldaeus vertit, *prohibebis a concubitu*; Pagninus, *dissipabitur concupiscentia*; Tigurina, *appetitus resquet res oblatas*; Vatablus, *dissipabitur, vel extinguetur vis illa concupiscentis*. Denique perit senibus quavis cujuslibet rei et voluptatis appetitus; laborant enim tedio et fastidio rerum omnium, quia debilis est in iis vis concupiscentis, uti et quævis alia. Unde R. David: « Solvit, inquit, anima concupiscentis fœdus suum cum corpore. »

Paulo aliter Marinus in *Lexico* vertit et explicat: « Labefaciabit, inquit, voluntas (scilicet senem); remanet enim in senes sola vis concupiscentis, eumque torquet, cum nequeat perficere quod concupiscit. » Addit Pineda per *dissipatam capparin* accipi florentem et apertam, quæ esui est inepta: nam cum capparæ aperitur, videtur dissipari ac veluti dispergi; commode igitur dissipata representat statem devexam, quæ neque in deliciis præflove est, neque opportuna deliciis captandis; ut quæ hominem ad turpes voluptates non stimulat, sicut tenera adhuc capparæ et clausa; cum nondum se in florem explicuit, contraria omnia efficit et representat.

Denique Vallesius per *capparin*, quæ nasci solet

in locis incultis, parietinis, et sepulchris, accipit mortem et funerals, *q. d.* Eo tandem senes evadent, ut dissipetur capparæ occupans sepulchra, ut scilicet aperiantur sepulchra, in quo senex jam mortuus inferatur. Verum hæc explicatio incongrua est, imo minus vera, aliena et remota. Agitur enim hic de signis senectutis, potius quam mortis: nam mortis signa dabit vers. 6. Porro quod carnales censent senii esse vitium, id ejus laus est, decus et præmium, quod scilicet in eo sopiatur concupiscentia. Unde Cicero, *De Senect.* ex Platone, lib. I *De Republica*: « O præclarum, inquit, munus ætatis! Si quidem id aufert a nobis, quod est etiam in adolescentia vitiosissimum, nempe voluptas. »

Tropologice, *dissipatur capparæ*, cum appetitus cibi cœlestis, puta sanctæ doctrinæ, Eucharistie et rerum spiritualium in senes, id est senes justo et peccatore languet, adeo ut etiam illi delicatissima illarum ferula proponas, velut naseubungent omnia fastidiat; quare ipse nau-seam movet Deo, ut illum ex ore suo evomat, *Apoç.* cap. III, vers. 16.

Anagoge, Olympiodorus: « Florentibus justis (velut amygdalis cœlestibus), inquit, peccatoribus autem traditis ad æternum supplicium, dissipatur capparæ et evanescit, que cum amarorem quemdam et salsedinem habeat, anxietatem figurat sollicitudinemque peccati. Ipsum vero peccatum, privatio quedam cum sit, neque revera subsistat, in nihilum redigetur atque cessabit, cum homines, exacto judicio, amplius in hoc mundo peccaturi non sint. » Hinc et Syrus vertit, *dissipabitur capparæ, et cessabit malitia*, quam representat spinæ capparæ; Arabicus, *dissolvetur superbia*. Capparæ enim etsi hienosis, sive splene laborantibus prosit, stomacho tamen et aliis membris obest, teste Plinio, lib. XIII, cap. xxiii, et lib. XX, cap. xv, agens de capparæ: « Cavenda, inquit, ejus genera peregrina; siquidem Arabicum pestilens, Africum gengivis inimicum, Marmaricum vulvis et omnium inflationibus, Apulum vomitibus facit, stomachum et alvum movet. » Addit Dioscorides, lib. II, cap. clix: « Africa, et præsertim Marmarica capparæ vehementer inflat; Apula vomitus facit; et que a Lybico, et que Rubro mari defertur mirum in modum arida est; siquidem in ore pustulas excitat, gingivasque esse tenus exest: quare in cibis non abs re damnatur. » Aperte igitur *capparæ* notat impios et maleficos, præsertim gulosos et luxuriosos; gulam enim et luxuriam stimulat capparæ.

QUONIAM IBIT HOMO IN DOMUM ÆTERNITATIS SUE (1). — Hebraice quia vadit homo ad domum sæculi sui; Chaldaeus, etenim declinat homo ad eundem in domum sepulchri sui; Syrus, laboris sui; Arabicus, profectus est homo ad habitacionem sæculi sui; Can-

(1) Nam abit homo, in eo est ut abeat, etc.; et circumvenit in platea plangentes, et tempus iustat, quo, etc.

penst, domum alterius sæculi; Tigurina, domum perpetuam. Itaque domus æternitatis in quam it homo moriens, primo, est ipse status mortis, ut degat inter mortuos, nec amplius ad vitam et vivos in hoc mundo redeat per omnem æternitatem; secundo, est sepulchrum. Ita Chaldaeus et S. Hieronymus. Unde *perpetuam sepulchram* nuncupat Ulpianus D. *de Sepulchris violatis*, L. 3. Non *perpetua*. Trita est vetus sepulchri inscriptio: « Hanc æternam sedem sibi posuit. » Et epitaphium illud Petronii Antigenidis:

Hæc domus æterna est; hic sum situs; hic ero semper.

Et illud *Psalmi* XLVni, 12: « Sepulchra eorum domus illorum in æternum. » Tertio, est domus æterna piorum in cœlo, impiorum in inferno pro cuiusque merito vel demerito. Hoc enim significat *sua*, *q. d.* quam quisque sibi commertuit suisque meritis comparavit. Ita Richardus de S. Victore, qui et ponderat *æternitatis*, *q. d.* « Cuncta ibi sunt immobilia, nulla transitoria, et sive immobilia bona, sive immobilia mala. » Ergo, si sapi, « in omnibus operibus tuis memorare novissimam tua (præsertim æternitatem felicissimam vel miseriam) alterutra nem te certe manet, imo expectat, et in æternum non peccabis. » *Ecll.* cap. VII, vers. 40.

Mystice, Hebræi hoc aptant suæ captivitati, et vere, quia hæc æterna est, et semper durabit usque ad finem mundi. Melius Thaumaturgus refert ad diem iudicii, ac domum æternitatis tribuit justis et electis, circuitum vero et plancium impiis et reprobis: « Et bonus quidem vir, inquit, in domum suam æternam proficiscitur; improbi vero omnia sua lueti compiebunt, neque illis repositum argentum, neque probatum aurum proderit. » Sic et Olympiodorus et S. Bonaventura. Hæc cogitant Theodorus Studita, moriturus, condens testamentum, anno Domini 826, illud ita concludit: « Fratres, valete; iter enim ingredior, unde redihs non paret; quod omnes ab ævo ingressi sunt, quod et vos postmodum, hæc vita peracta, ingressuri estis. Ignoro autem, fratres mei, quo pergam, et quale iudicium me maneat, aut quisnam me locus excipiet. » Ita Michael Studita in ejus Vita. Quoecira Nazianzenus in *Tetrastichis*, pag. 1339:

Semper, ait, saluti tu quidem stude tua.
Potissimum autem sub dieo vite ultimum,
Venit senectus, exitum præco canit:
Parentur omnes: imminet iudex Deus.

Idem in *Distichis*: « Sempiterno ævo vive; » et, ut Zeuxis, « pingere æternitatis. » Æternitatis longitudo ruminans Theodorus, amplis terre opibus et gaudiis, quasi caducis et vanis nuntium remisit, ac mysticæ complexus est in monasterio S. Pachomii. Ita habet Vita S. Pachomii. S. Antonius moriturus, ita suis valedixit: « Ego quidem, inquit, filioi, secundum eloquia

Scripturæ, patrum gradior viam. Jam enim Dominus me invitavit, jam cupio videre cœlestia; sed vos, o viscera mea, admonere non tanti temporis laborem repente perdati. Hodie religiosum studium vos arripuisse arbitramini, et cœptæ voluptatis fertitudo succrescat. Jesum suspirate, et estote solliciti, ut Domini præcepta servetis, ut post mortem vestram, sancti quique, quasi amicos et notos in æterna vos recipiant tabernacula, etc. Valete, viscera mea: Antonius enim migrat, et jam non erit in presenti sæculo. » Ita refert S. Athanasius in ejus Vita.

Magni illius Simeonis Stylite quotidiana concio non aliud quam æternitatem et æternam felicitatem inculcabat, « jubens in cœlum suscipere et evolare, et terra discedere, et regnum quod expectatur visionem apprehendere, et gehennæ minas timere, et terrena contemnere, et futura expectare, » ait Theodoretus in *Philotheo*, cap. xxvii; et cap. xxx, Dominæ admirabilis hoc dogma commemorat: « Optet conferre futura cum presentibus, æterna cum momentaneis, cum afflictione gloriæ: illa enim habet id quod est momentaneum, hæc vero id quod est æternum. » Denique, æternitas est domus Dei, qui proinde est « sublimis, habitans æternitatem, » *Isai.* cap. LVii, vers. 13. Sicut enim tempus est mensura duracionis hominum: sic ævum est angelorum, et æternitas Dei, ut docet D. Thomas, I part., *Quest.* X, art. 3 et 4.

Nuper Reverendissimus Dominus Godefridus, Episcopus Bambergensis (cujus colloquio spirituali Romam veniens Heripoli frui sum), hoc in mente fixum habebat: « Quotidie sto ad ostium æternitatis, » ut in ejus domum mox ingrediar. Idem sibi quisque in mente fixum dicatque: Brevi moriendum est temporis pomis que temporaneis; vive ergo æternitati bonisque sempiternis: « Mors, ait S. Bernardus, senibus in foribus est, juvenibus autem in insidiis, ob varios juvenutis casus: » « adolescentes enim, ait Macrobius, fellicius in morbos incidunt, gravius ægrotant, tristius curantur. »

ET CIRCUIBUNT IN PLATEA PLANGENTES. — Primo, parentes, cognati et amici defuncti: hi enim feretrum ambire et circumdare solent, ut ultimum defuncto vale dicant, ac funebres lærymas ritusque persolvant. Circuitus hic, ait Noster Lorinus, inquit mentem irrequietam, anxiam, amore et dolore inter se confligentibus agitatum, corpus quoque vire vexatum usque ad motuionem mentis insaniamque præ moribus acerbitate. Rursus, *circuibunt* pertinet ad feretri portitores et præficarum lamentantium discursus; solebant enim præfice, thibicines et elegiaci canere elegos et mœnias ad thibam vel tubam circa funus discurrendo cum manu complosione, genarum pilorumque vellacione, pectoris vestiumque laceracione. Hæc enim erat pompa funeris, et planetus defuncti.

Secundo, proprie accipias hunc circuitum, quia

Simeon
Stylite
vocalis

Prigut

mos chri-
stianis-
di fuit.

solebant circuire sepulera, tam gentiles quam christiani; unde S. Hieronymus in cap. XL Ezech. : « Dum essem, inquit, Romæ puer, etc. solebam cum cæteris ejusdem ætatis diebus Dominici sepulera apostolorum et martyrum circuire. » Xiphilinus de Severo : « Honoratus est, ait, filiorum suorum circumsione; » Appianus, lib. I, in funere Viriati : « Pedites et equites per turmas in orbem decurrentes, cum armis barbarico ritu illum laudabant. » Dio, lib. XLVI, in funere Augusti primum locum circumeundi assignat sacerdotibus, alterum equitibus; et lib. LIX, in funere Drusillæ : « Scorsim, ait, equestris ordo circa illum tumultum obequivavit. » Porro in funere duorum et illustrium virorum, solebant milites cæterique ter rogum ambire clangentibus tubis, ac faces, quin et arma in eundem proicere, ut amorem erga defunctum luctumque suum testarentur. Audi Virgilium, XI Æneid., in funere Pallantis :

Ter circum accensos, cincti fulgentibus armis,
Decurrere rogas, ter mostium funeris ignem
Lustrare in equis, ululatusque ore dedere.

Apud Lucanum, lib. VIII, Pompeius ait se nolle hanc funeris pompam :

Totus ut ignem
Projectis merens exercitus ambiat armis.

Valerius Flaccus, lib. VIII Argonaut. :

Inde ter armatos Minias referendibus orbes,
Concessit tremore rogi, ter inhaurant æther
Luctiflamm, clangentibus tuba, Jecore supremo
Tua clamore faces.

Decurrabant autem in sinistrum latus, versis signis, luctus causa. Audi Statium, libro VI Theb. :

Instrantque, ex more, sinistro
Orbe rogam, et stantes inclinant pulvere flammæ.
Ter carvos egere sinus, illisq; telis
Tela sonant : quater horrendam populere fragorem
Arma, quater mollem famulorum brachia plañctum.

Addit Servius, in lib. VI Æneid. : « Populi circumstantis corona ad pyram tamdiu stabat respondens planctibus præfæta, id est principis plañctus, quamdiu dicretur novissimum verbum, *illicet*, quod ire licet significat. » Macrobius, lib. II In Soma Scipionis, cap. III, ex communi ritu asserit : « Mortuos ad sepulcrum prosequi oportere cum cantu, plurimarum gentium vel regionum instituta sanxerunt, persuasione hæc, quia post, corpus an me ad originem dulcedinis musicæ, id est ad colium redire credantur. »

Symbolice, nonnulli per plangentes in platea accipiant oculos senum humidos, lippientes et lacrymantes, « in platea, » id est in facie, in qua quasi in platea est omnis sensuum negotiatio et actio.

Mystice, angeli tam boni quam mali circumstant moribundum, ut ejus animam rapiant, ideo-

que de ea inter se disceptant, ac victores plañdunt, victi plañctum. Ita Chaldaeus : *Circumcitra*, inquit, *discurrunt angeli, te ad judicium repetentes plorantium instar, qui bivis circummoit, ut sententia tua rationem inquant; et Arabice : Z electi, ait, jam perlustraverunt plateam.*

6. ANTEQUAM RUMPATUR FUNICULUS ARGENTEUS, ET VERU RECURRAT VITTA AUREA (1), ET CONTRATUR HYDRIA SUPER FONTEM, ET CONFRINGATUR ROTÆ SUPER CISTERNAM. Symmachus, antequam incidatur a funiculo argenti. Pro rumpatur nonnulli codices Hebræi legunt *קרקע* *teraces*, id est elongatur, hoc est distendatur et distensione rumpatur; Complutenses legunt *קרקע* *teretes*, quod Rabbinii vertunt, *colligatur, constringatur, contrahatur*, id est brevior fiat; melius verit Noster, *rumpatur*, ut patet ex Septuaginta qui vertunt, *coeratur*; Syrus, *dissolvitur*; Arabicus, *dissolvatur*. Est hysterologia, sive hyperbaton, id est perturbatus ordo. Post multa enim ærumnarum senii ænigmata, quæ huc usque recensuit, redit ad scopum et finem vers. 4 propositum, eumque inculcat et urget, quasi dicat : Memento, juvenis, Creatoris tui in diebus juvenutis tuæ antequam rumpatur funiculus argenteus. Ita S. Hieronymus, Albinus et alii.

Quæres, quisnam est funiculus argenteus? Hebræi accipiunt gloriam et magnificentiam Jerusalem, quæ rupta et disjecta fuit in ejus exordio per Chaldaeos et Romanos. Thaumaturgus et Olympiodorus accipiunt argentum et opes, quæ avaro velut funiculi multis solent iretre peccatis, rumpendas et abolendas in die judicii, ideoque contemendas. Cyrillus Hierosolymitanus, *catech.* 15, accipit astrorum complicationem futuram sub diem judicii, juxta illud Christi : « Stella de celo cadent; » et illud Isaïæ, cap. xxxiv, 4 : « Complicabuntur sicut liber cæli; » astra enim sunt alba, nitentque instar argenti. Richardus Victorinus proprie accipit funiculum argenteum, *g. d.* Solent nobiles res pretiosas appendere funiculis argenteis; at in die judicii ex pavore et horrore communis vastitatis, eos rumpunt et in sterqui-

(1) Rectius ex hebræo, et *contratur tegillum aureus*. Duplici imagine mors describitur. Altera imago posita est a lampade et materia fragili facta sed inaurata, et funiculo argenteo (serico filis argenteis intertextis) pendente : quemadmodum funiculo abrupto lampas deicitur et frangitur, sic in morte corpus hominis frangitur et dividitur. Altera imago ducta est a fonte, et quo hydria, quæ e fonte citius rotam vertit, et ab ea se devolvit, quæ e fonte haurire non potest, ita, viribus vitilibus in homine fractis, ejus vita retinetur et servari nequit. In prima imagine, corpus hominis, ut lampada, ejusque anima cum oleo quod in ea, ad continetur, et mors cum funiculi, et quo lampas pendet, abruptione comparatur. In altera imagine aqua fontis vita hominis, machinis, quibus aqua e fonte hauritur, vires et facultates, quibus vita sustentatur et conservatur, et machinis fractis ille vires et facultates morte diruta, signifiantur.

linium ardent, quia ipsa vita omnibus in tedium et odium venit.

Verum hæc mystica sunt, ad litteram enim notat ærumnam aliquam senii. Unde, primo, per funiculum argenteum Chaldaeus accipit linguam, sive ligulam lingvæ, quæ lingua palato colligatur, unde verit, *antequam obmutescat lingua tua a loquendo*. Secundo, Cajetanus accipit humorum concatenationem, in qua vita hominis consistit; Lyranus, *elementorum harmonium, et contemperationem in corpore humano*. Tertio, S. Bonaventura accipit involutionem et contractionem nervorum, qui albi sunt et velut argentei, corpusque cingunt et ligant, atque in senio et morte laxantur et solvantur : quo fit ut senes laborant paralyti, spasmo, apoplexia, chiragra, podagra. Quarto, illog accipit vite continuationem; sicut enim funiculus ex continuatione florum, sic vita ex continuatione dierum et temporum contextitur. Quinto, Moringus accipit *עבודתא*, sive studium argenti et pecunie, hoc est avaritiam, quæ velut funiculo animi hominum avarorum colligantur, qui in morte abruptuntur. Sexto et genuine, funiculus argenteus vocatur medulla spinalis dorsi cum nervorum, qui ex ea oriuntur, distributione; nervus enim velut quibusdam funiculis alligantur et firmantur omnes corporis partes. Hæc enim medulla candida est, et colore argenteo resplendet; cum rumpitur, resolvitur aut laxatur, fit homo paralyticus (uti multi senes laborant paralyti), et in morte semper dissolvitur; prius autem in senibus flecitur, ideoque curvatur dorsum, totusque homo in terram pronus vergit, ac silices aspicit; unde et *silicernium* vocatur. Huc facit illud Cornelli Galli :

Contrahimur, miroque modo decrescimus ipsi :
Diminui, nostri corporis esse putes.

Et illud ejusdem :

Filique tripes prorsus quadrupesque ut parvulus infans,
Et per sardentem, flebile, serpit humum.

Et illud Ovidii, lib. XIV :

Tremuloque gradu venit agra senectus,
Quæ patienda diu est.

Quocirca Hebræi omnes funiculum hunc interpretantur, filium spine sacre dorsi, quod a cerebro in occipitio incipiens ad nates usque protenditur, per oclodecim juncturas et nodos dorsi. Ita Vallesius *Sacra phlos*, cap. LXVI, Hugo et alii. Addit Pineda vocari funiculum, eo quod ad dorsi fines pervenit, ac in parvulos quosdam et tenues funiculos, quasi in filamenta caudam equinam referentia, funditur et finditur. Tum etiam nervi, qui per vertebrarum foramina ab illa sacra spina egrediuntur, plurimi atque tenuissimi sunt, et simul per suas conjugationes coeunt quasi funiculum efficiunt, unicum crassiorum nervum componentes. Refert autem argentum colore albo, tum

quia, sicut et cerebrum, exsanguis est; tum propter excellentiam similem cerebri, proptereaque vertebri quasi septiments quibusdam includitur, et tenui meninge protegitur; tum etiam ut spiritus animales, qui per eam diffunduntur, limpidissimi sint atque lucidissimi. Hæcnotus Pineda ex Andrea Laurentio, lib. X *Anatom.* cap. XII. Huc accedit Joannes Vitalis Cardinalis, qui vixit ante trecentos annos, in *Speculo morali* S. Bonaventura, verbo *Mors*, qui censet funiculo argenteo denotari continuationem medullæ, quæ ligat ossa spondylia, quæ a quibusdam physicis vocatur *mea*; et dicitur, inquit, *funis*, quia extenditur ab ultima parte cerebri, et inde descendit ligans ossa spondylia usque inferius; *argenteus* propter utilitatem et nobilitatem : quoniam, ut ait Constantinus, sua caliditate frigiditatem ossium temperat, sua unctiositate et humiditate ariditatem eorumdem rigat, sua substantiali porietate virtutum animalium nutrit atque conservat, mediantibus quibusdam nervis sensum et motum continuum, ad modum argenti vivi, omnibus membris sub eollo positus administrat. Hucusque Vitalis.

Symbolice, funiculus argenteus, æque ac vitæ aurea, est candida hominis vitæ, aiant S. Hieronymus et Albinus, ac præsertim candida et rosea juvenis, in qua viget floretque homo. Ita et Hugo, Glossa interlinearis et Tielmannus, qui et eam addit : Quia, inquit, sicut tactu et convoluzione fragilis limi fit funiculus, sic vitæ contextitur ex diebus singulis, sibi mutuo ordine et nexu quodam succedentibus itaque brevibus; *argenteus* est, quia vitæ est in pretio, fructurque luce, quæ caret damnatorum vitæ degens in caligine, pie et igne, ideoque pieo similis funiculo. Beatorum ergo vitæ est aurea, quia est pretiosissima; vistorum *argentea*, quia in pretio media; damnatorum *plumben* et *picea*, quia vilissima. Vocatur *funiculus*, non *funis*, quia vitæ exigua est et brevis, juxta illud Job, xiv, 5 : « Breves dies hominis sunt. » Accedit Richardus Victorinus : « Funis, inquit, dicitur corpus, quia quibusdam legibus naturæ necesse sibi, ait S. Bonaventura, ligat. »

Anagogice, in morte perit funiculus argenteus, id est cessat mundana eloquentia, quæ sonum gratum edit auribus, ac verba verbis necit et colligat, juxta illud : « Amice, quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem? At ille obtulit, » *Math.* xxii, 12. Rursus, Olympiodorus accipit doctrinam S. Scripture, quæ affectus et vitia comprimit et colligat, quam peccator abijcit et rumpit; ac in morte omnis salubris doctrina obsurdescit et evanescit, moribundis enim hebetatur auditus, omnisque sensus, intellectus, cognitio et cogitatio, præsertim sublimis et celestis, quæ ad salutem eternam pertinet.

ET RECURRAT VITTA AUREA. — Pro *recurrat*, hebraice est *קרקע* *teratus*, quod si a radice *קרקע* *ra-*